

הישיבה המאה-ותשעים-ואחת של הכנסת השישית

יום שלישי, כ"ו סיון תשכ"ז (4 יולי 1967)

ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. שאילתות ותשובות

את הניסוח הסופי של הסעיפים השונים ועמדה להניח את הצעת החוק בפני מליאת הכנסת לפני כחודש ימים. בגלל מצב החירום לא ניתן היה לבצע את הדבר כמתוכנן, אך אני מקווה שהצעת החוק תוגש למליאת הכנסת בעתיד הקרוב.

מחלקת הפיקוח על הבנקים ממשיכה בפעולתה השוטפת, הכוללת, בין השאר, קיום מעקב אחרי התפתחות העסקים במוסדות הבנקאיים והכספיים, מתן הנחיות כלליות והנחיות מיוחדות למוסדות מסויימים. כמובן מטפלת המחלקה בתיקון פגמים שונים שבהם היא נתקלת במסגרת עבודתה.

3. תשלום מס רכוש על המלאי שברשות יבואני רכב

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר האוצר ביום ט' באייר תשכ"ז (19 במאי 1967):

בהודעה שקיבלו יבואני הרכב בימים אלה נדרשים היבואנים לשלם מס רכוש על המלאי שברשותם.

אבקש מכבוד השר להשיבני:

מדוע מוטל "מס מלאי" זה דווקא עתה, כאשר כתוצאה ממדיניות המיתון של הממשלה מתקשים היבואנים למכור את מלאי המכוניות שבידם?

שר-האוצר פ. ספיר:

מס זה לא הוטל דווקא עתה — הוא קיים מספר רב של שנים.

מאחר שהמס חל על המלאי ביום האחד באפריל של כל שנה, הרי שמטבע הדברים יש שהיבואן משלם מס גבוה יותר, כשיש בידיו מלאי גדול; ויש שהוא נהנה מתשלום מס נמוך, כשהמלאי שלו קטן, ואכן בשנים של גאות, כשהמכירות היו רבות — וזה היה המצב בשנים האחרונות — שילמו היבואנים מס בסכומים קטנים יחסית, נדמה לי שאין עתה מקום לשינוי המצב.

4. רכישת קומות ב"מגדל שלום" למשרדי הממשלה בתל-אביב

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר האוצר ביום י"ג באייר תשכ"ז (23 במאי 1967):

במרבית העתונים נמסר כי הממשלה רכשה קומות משרדים בבניין "מגדל שלום", ברחוב אחד העם בתל-אביב.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם נרכשו קומות משרדים על-ידי המדינה בבניין "מגדל שלום"?

2. אילו משרדים יעברו לבניין "מגדל שלום"?

3. באילו בניינים היו אותם משרדי ממשלה משוכנים עד להעברתם לבניין "מגדל שלום"?

היו"ר ר. הקטין:

אני מתכבדת לפתוח את ישיבת הכנסת, אבקש את שר האוצר לעלות על הדוכן ולהשיב על שאילתות של חברי הכנסת.

1. פיגור בהכנסות ממסים

חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר האוצר ביום ח' באייר תשכ"ז (18 במאי 1967):

בידיעה שנתפרסמה ב"הארץ" של יום 8 במאי 1967 נאמר, כי ההכנסות ממסים פיגרו בשנת הכספים 1966/67 ב-500 מיליון לירות לעומת האומדן. בהמשך הידיעה נאמר, כי כתוצאה מירידת ההכנסות צומצמו כמה סעיפי הוצאה.

כן נאמר בידיעה, כי במפעלים ממשלתיים שונים (הרכבת, הדואר, מינהל מקרקעי ישראל ומפעל החסכון לבניין) היו הפסדים בסך של 100 מיליון לירות.

שאלות הן:

1. האם הידיעה הנ"ל נכונה?

2. אם היא נכונה —

א. אילו סעיפי הוצאה צומצמו?

ב. בכמה צומצם כל סעיף?

שר-האוצר פ. ספיר:

חלקה של הידיעה בעניין הפיגור במסים קרוב לאמת. שאר חלקי הידיעה אינם מדויקים.

2. פיקוח על פעולות הבנקים

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר האוצר ביום ט' באייר תשכ"ז (19 במאי 1967):

פקודת הבנקאות המנדטורית משנת 1941 איננה עונה על מכלול הבעיות הבנקאיות בישראל בשנת 1967. לאחרונה הוכח דבר זה ביתר שאת בעניין קשיים של מספר בנקים, כשמוסדות הבנקאות המרכזיים חסרו את הכלים המשפטיים למתן הנחיות ברורות לבנקים אלה, כמו לאחרים, ובמיוחד במה שנוגע להיקף העסקאות ואופיין, גובה ההלוואות המותרות לבנקים ביחס למשאביהם, והבטחת זכויותיהם של מפקידים בתום לב ומתוך יחס של אמון בבנקים השונים. ידוע כי הצעת חוק בעניין זה נמצאת עתה בשלבי עיבוד ודיון.

אי לכך אבקש את כבוד השר להשיבני:

מה הן הנחיות שתופעלנה בעניינים אלה עד לאישור הצעת חוק מקפת, בעניין זה, עלידי הכנסת?

שר-האוצר פ. ספיר:

בנק ישראל טיפל בשנה האחרונה בהכנת הצעות לתיקון נים שונים בפקודת הבנקאות, 1941, שמטרתם למנוע את התקלות שנתגלו בקשר לבנק י. ל. פויכטוונגר בע"מ. ההצעה הועברה אחרי כן, על פי החלטת הממשלה, לוועדת שרים בראשותו של שר המשפטים, אשר השלימה כמעט

1. האם העובדות הן כמתואר?
2. כמה כסף נצבר בקרן זו?
3. איך מתבצעת ההעברה לרשויות המקומיות?
4. כמה כסף נותר שטרם הועבר ומדוע?

שר-האוצר פ. ספיר:

1. חברת "עמידר" פועלת לפי תקנה 9 לתקנות אגרות המקרקעין, וזאת על מנת לאפשר לה לממן את ההוצאות של הרישום, מפני שבחלק גדול מהשיכונים שבטיפול "עמידר" אין קיימים ספרי אחווה.

מטרת הגביה היא רק לאפשר למשתכנים לשלם את הסכומים בזמן שנמכרו הדירות, שלא יצטרכו לשלם סכומים מוגדלים בעת הרישום, וכן שלא יצטרכו לפנות אל המשטכנים בעת הרישום לשם גביית הכספים.

2. מהסכומים שנגבים משלמים את ביול חוזי החכירה, הוצאות הפרצלציה, הוצאות עורך-דין ועמלה לבנק וכן אגרת רישום הדירה ואגרת רישום המשכנתה. החלק הדרוש לתשלום אגרת רישום הדירה הוא כ-20% מהסכום שגובים מהמשתכנים.

3. שליש מאגרת רישום הדירה יגיע לרשויות המקומיות שבתחומן ייעשה הרישום. העברת הסכומים המגיעים לרשויות נעשית בזמן ביצוע הרישום בטאבו.

ברשויות מקומיות שבהן אין ספרי אחווה או שהפרצ-לציה טרם נגמרה, טרם בוצעו הרישומים, ולכן לא הועברו כספי הגביית לרשויות המקומיות.

4. עד היום נותר בחשבון הנ"ל סכום של כ-4.5 מיליון לירות, שממנו עלינו להעביר לרשויות המקומיות כ-300 אלף לירות.

6. ההחלטה על הקמת מפעל "חיפה כימיקלים" במקום באשדוד

חברת הכנסת ע. דגני שאל את שר האוצר ביום י"ד באייר תשכ"ז (24 במאי 1967):

אודה לכבוד השר על תשובתו לשאלותי הבאות:

א. מה המועד המשוער להקמתו של המפעל "חיפה-כימיקלים"?

ב. מה הן הסיבות שגרמו להחלטה להקים במקום באשדוד, כפי שתוכנן תחילה?

ג. האם נכונה העובדה כי הקמתו בחיפה במקום באשדוד תגרום העלאת היקף ההשקעה מ-30 ל-37.5 מיליון לירות, כלומר כ-7.5 מיליון לירות יותר?

שר-האוצר פ. ספיר:

א: מועד הגמר המתוכנן להקמתו של מפעל "חיפה-כימיקלים בע"מ" הוא סוף 1968 — ראשית 1969.

ב. ההחלטה להקים את המפעל בחיפה, במקום באשדוד, נפלה לאחר שהוברר כי הישענותו על המערכת התעשייתית תית הקיימת בבתי היוקוק ובאזור התעשייתי של חיפה מקנים למפעל פגוש, ולתעשייה הכימית הבסיסית בישראל בכלל, יתרונות מספרי, שעיקרם הם: חסכון בהשקעה (בהכשרת השטח, תשתית, שירותי ייצור ומינהלה); חסכון בהוצאות כלליות; התרכזות התעשייה הכימית, המבוססת על יסוד החנקן, במקום אחד בארץ (מפרץ חיפה) —

4. מה יעשו בבניינים המפונים?

5. האם מלכתחילה היתה כוונה כי כל משרדי הממשלה הללו יושכנו בבניין יקר זה?

6. האם לא ניתן לרכוש משרדים מתאימים זולים יותר בעיר?

שר-האוצר פ. ספיר:

1. כן, בשנת 1961 נרכשו שבע קומות ובשנת 1967 עוד שתי קומות ב"מגדל שלום". בשנת 1963 נרכש, כמרכן, שטח של 500 מ"ר במרתף המסחרי.

2-3. עד כה עברו המשרדים דלקמן לבניין: קומה 5 — משרד התיירות, משרד התחבורה ומשרד הפיתוח; קומה 6-7 — פקיד שומה 1 ו-4; קומה 8 — פקיד שומה 4 ופשמ"ג (פקיד שומה למפעלים גדולים); קומה 9 — הדואר, שירותי הנדסה ורדיו; קומה 10 — שירותי הנדסה ורדיו; אגף המכס והבלו; קומה 11 — משרד המסחר והתעשייה; המכון ליצוא; נציבות מס הכנסה, יחידת ציוד ומלאי, לשתי הקומות הנוספות — 13, 14, יועברו משרד הפנים ומשרד הבריאות.

4. הצריפים ברחוב דה וינצ'י נמסרו למשרד האוצר, יחידת הפיצויים האישיים.

הדיוור בבניין "הסנה" הוחזר לבעלי-הבית בהתאם להסכם שהיה לנו אתם.

המשרדים ברחוב נחלת בנימין יימסרו תמורת דמי-מפתח.

הצריף של שר הפיתוח בקריה נמסר למשרד התחבורה, צוות תכנית-אב לתחבורה ותעופה.

הדיוור בבניין "קופת עם" יימסר תמורת דמי-מפתח.

המשרדים של הממונה על המחוז ברחוב אלנבי שמורים כרובה, ובמידה שלא יצטרכו בהם, יוחזרו לבעלי-הבית.

הדיוור של לשכת שר הבריאות בקריה ישמש להרחבת דיוור משרד הבריאות.

החדרים ב"בית-הדר" ישמשו להרחבת יחידת נציבות מס הכנסה המשוכנת בו.

הדיוור בסימטת בית-השואבה הוחזר לבעלי-הבית.

הדיוור ב"בית הסותרים" ישמש להרחבת דיוור משרדים המשוכנים בבניין.

5-6. השטח בבניין נרכש בתנאים נוחים ובמחיר זול בהשוואה למחירי בניינים בתל-אביב. תחילה היתה מחשבה לרכוש בו את כל יחידות נציבות מס הכנסה, אולם מטעמי יעילות הוחלט, מאוחר יותר, להכניס בו רק יחידה אחת של נציבות מס הכנסה ויתרת השטח חולקה בין המשרדים הנ"ל, שהיו זקוקים להרחבת דיוורם או לשיפור תנאיהם.

5. גביית אגרות המיועדות לרשויות המקומיות על-ידי "עמידר"

חברת הכנסת מ. בן-פורת שאל את שר האוצר ביום י"ד באייר תשכ"ז (24 במאי 1967):

חברת "עמידר" גובה ממעבירי דירות אגרות המיועדות לרשויות המקומיות לפי תקנה 9 לתקנות המקרקעין (אגרות), תשכ"ו. האגרות מועברות לקרן מיוחדת אצל החשב הכללי.

אבקש את כבוד השר להודיעני:

חוברת ל"ד, ישיבה קצ"א

— שאילוחות ותשובות (פ. ספיר); חוק איגרות מדינת ישראל (מילוח העצמאות — הוצאה שניה) (שינוי השם) (הקטין, פ. ספיר, וילנר) —

הזיקוק בחיפה מאפשרת, כאמור, חסכון בהשקעה ובהוצאות השוטפות. הקמת המפעל באשדוד, כמסגרת תעשייתית נפרדת, היתה ודאי עולה יותר ולא פחות מאשר הקמתו בחיפה.

מהזהר בסיס של פיתוח משלים ומשולב נוסף, שאינו אפשרי כאשר תעשייה זו מפוזרת בין מרכזים שונים.

ג. תקציב הקמת המפעל בצורתו הנוכחית המגובשת היא 37.5 מיליון לירות. הקמת המפעל בצמוד לבתי

ב. חוק איגרות מדינת ישראל (מילוח העצמאות — הוצאה שניה)

(שינוי השם), תשכ"ז — 1967 *

(קריאה ראשונה)

הכנסת: "יש חוק מילוח עצמאות, ואני חושב שהמלה "עצמאות" אינה מתאימה פה. עכשיו המלחמה היא כמו ב־1956 ולא כמו ב־1948. אנחנו בעד עצמאות, אבל נגד התחברות עם גורמים אימפריאליסטיים נגד ישראל ונגד השלום".

עכשיו אמנם מקבלים את הערעור שלנו על השם, אבל לא מסיבות מהותיות, אלא כפי שאמר כאן שר האוצר, מסיבות טכניות. לכן, הנימוקים של השר אינם, כמובן, הנימוקים שלי.

שר־האוצר פ. ספיר:

זה עוד חסר לי.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אני חושב, שבהמשך המדיניות הזאת רבים מכם ייווכחו לדעת, כמו ב־1956, שטעיתם והשליטת את עצמכם. גם או היינו מיעוט קטן בכנסת, וההתפתחות אז, כעבור חודשים מספר, אישרה את כל האזהרות שלנו.

בהודמנות זו רצוני לומר בכל האחריות ומתוך ידיעה שחסימה שלנו בכנסת היא עדיין חסימה היחידה העומדת בהתנגדותה למלחמה ולכיבושים...

היו"ר ר. הקטין:

חבר־הכנסת וילנר, אבקשך להיות צמוד לענין.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

חוק זה בא לגייס 500 מיליון דולר בארצות־הברית לשם מימון המלחמה.

היו"ר ר. הקטין:

לשם חיזוק העצמאות.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

בשעתו, כאשר ביסס השר את הנימוקים לחוק זה בכנסת, לא היו לו נימוקים אחרים אלא הנימוק של מימון הוצאות המלחמה. ב־5 ביוני, כאשר התקיים הדיון על חוק זה, שום סיעה (לא רק הסיעה שלנו) לא דיברה אלא על יחסה למלחמה. לכן, אין לחוק זה מהות אחרת. בדרך כלל הדיון על חוקים פסיקאליים או על תקציב הוא דיון כללי על מדיניות הממשלה, ובעיקר במקרה זה כאשר רוצים לגייס חצי מיליארד דולר למטרה פוליטית, מדינית וצבאית מסוימת. זה הנושא.

היום אנחנו נמצאים חודש לאחר הדיון ההוא. לצערנו, ואגיד בלי להפריז — לאסוננו הלאומי — עדיין

היו"ר ר. הקטין:

נעבור לסעיף י"ח בסדר־היום: חוק איגרות מדינת ישראל (מילוח העצמאות — הוצאה שניה) (שינוי השם), תשכ"ז — 1967, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר האוצר.

שר־האוצר פ. ספיר:

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. ביום כ"ו באייר תשכ"ז (5 ביוני 1967) קיבלה הכנסת חוק המאפשר לממשלה להוציא איגרות בטכום של 500 מיליון דולר המיועדות להפצה בחוץ־לארץ. החוק כונה בשם "איגרות מדינת ישראל (מילוח העצמאות — הוצאה שניה), תשכ"ז — 1967".

המוסדות העוסקים בהפצת האיגרות בחוץ־לארץ מבקשים, מטעמים טכניים, לכוונת את האיגרות המוצאות על־פי החוק הנדון "איגרות מדינת ישראל (מילוח הפיתוח — הוצאה רביעית)", משום שכבר קיימות שלוש סדרות של איגרות המכוונות "איגרות מדינת ישראל (מילוח הפיתוח)", "מילוח הפיתוח — הוצאה שניה", "מילוח הפיתוח — הוצאה שלישית", שהוצאו לפי חוקים הנושאים שמות מקבילים.

מאחר שהאיגרות מיועדות למכירה בחוץ־לארץ ומלאכת ההפצה נעשית שם, מן הראוי להתייחס בחיוב לבקשה להחליף את שם החוק והאיגרות שיוצאו לפיו לחוק איגרות מדינת ישראל (מילוח הפיתוח — הוצאה רביעית), תשכ"ז — 1967.

אבקש את הכנסת להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים.

היו"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת וילנר.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. הצעת החוק הנוכחית היא אמנם תיקון טכני, אבל בהודמנות זו רצוני להזכיר שכאשר הוגש החוק המקורי לכנסת, ביום המדובר, הנחפו, האומלל והרה־האסון של ה־5 ביוני, ער־עיתי על מהות החוק בשם הסיעה הקומוניסטית. בגלל התנגדותנו לפתיחת המלחמה התנגדנו גם לשלושת החוקים הפסיקאליים שהובאו אז למען מימון המלחמה. אמרנו, שהאינטרס הלאומי של מדינת ישראל מנוגד תכלית ניגוד למלחמה הזאת וכי מדיניות זו היא קצרת־ראות. בהתאם לכך התייחסנו גם לשם של החוק.

הרשוני נא. באופן יוצא מן הכלל, לצטט מדברי הערעור על השם בשעתו. אני קורא מן הפרוטוקול של

— חוק איגרות מדינת ישראל (מילחה העצמאות — הוצאה שניה) (שינוי השם) (וילנר, הקטין, מיקונים, קלינגהופר) —

הניחוח הזה, במה זה שונה. בין השאר, זה שונה אפילו מבחינה אחת ויחידה: שלא סתם "שבאב", לא איזה פאשיסט כמו אחמד שוקירי, אשר גם הוא "מצווה" לסגת ללא תנאי אל מעבר לגבולות שביתת הנשק, אלא נשיא מצרים ונשיא סוריה ומלך ירדן והנשיא הנאצי עארף מבגד — כולם הכריזו באופן הכרור שהם רוצים להש" מיד את מדינת ישראל. וכיום בהיר אחד ראתה ישראל שהיא מוקפת מכל הצדדים הקפה צבאית — ירדן, סוריה ומצרים. למרות ההכרזה ב־5 ביוני בבוקר שלא יגעו לרעה בירדן ובסוריה, הם התחילו במלחמה נגד ישראל, הפגיו את ירושלים יום שלם, וחבר־הכנסת וילנר היה יחד אתנו במקלט מפני שהירדנים הפגיו את ירושלים. יום תמים לא היתה תגובה לירדן, מכיון שחשבו: אולי הם רוצים לצאת ידי חובה כלפי מצרים. אבל הם לא רק יצאו ידי חובה כלפי מצרים אלא נכנסו למלחמה, וזו היתה צריכה להיות מלחמת השמד, ואז, לפי כל ההגיון, ואף לפי מה שכתוב בספרים העתיקים — והם מלאי חכמת חיים: הבא להרוג — השכם להורג, אבל פה אפילו לא היה עניין של "השכם להורג", שום איש מוסמך לא פסק, מי התחיל במלחמה. ובכלל, במלחמה זו ובכל מלחמה לא חשוב, לפי הלניניזם, מי ירה את היריה הראשונה, אלא חשוב מהי הפרוגרמה הפוליטית של הצדדים הלוחמים. מהי הפרוגרמה הפוליטית של החזית הפאנ־ערבית נגדנו? הפרוגרמה הפוליטית היתה: השמדת ישראל, חיסול העם הזה, גירוש כל היהודים שבאו אחרי ה־2 לנובמבר 1947. ומהי הפרוגרמה הפוליטית של ישראל, של ממשלת ישראל, שאני מתנגד לה? הפרוגרמה הפוליטית היתה: להבטיח את הקיום, להבטיח את העצמאות, לשמור על הריבונות ועל הקיום הפיסי שלנו. זו היתה ונשארה פרוגרמה צודקת.

וכך ניצבו שני הצדדים זה מול זה: צד אחד צודק וצד שני בלתי־צודק — אם אפשר בכלל לכנות במונח "בלתי צודק" בלבד את מי שרוצה לבוא ולהשמיד אותך. כזו היתה המלחמה. מלחמה צודקת, מלחמת קיום, מלחמת ישראל על קיום ועל עצמאות.

לכן מתרכזים אנו במאבק לשלום, מכיון שזו היתה המטרה היסודית של המלחמה: שלום עם הארצות הערביות; שלום צודק ושלום יציב. לכן, על זה יש לעמוד ולא על "לסגת" — ולא קחי שביתת־הנשק מפני שמישהו אומר: "לסגת" — וקלא תנאי! אולי למישהו לא חשוב לאן שאני אסוג, אבל בשבילנו זוהי שאלת החיים והמוות.

אנחנו נגד סיפוחים טריטוריאליים. אנחנו נגד הנצחת כיבושים טריטוריאליים, אבל נכנסנו למלחמה לא כדי לכבוש טריטוריות אלא מכיון שרצו לחסל אותנו, והיה צורך לפעול נגד החיסול הזה. לעם ישראל אין כל צורך בכיבושים טריטוריאליים. הוא רוצה שלום צודק ויציב עם הארצות הערביות, אבל שליטתן, אף אחרי התבוסה הצבאית, מוסיפים להכריז שהם נגד שלום, שהם רוצים להמשיך במדיניות ובמעשים של השמדת ישראל.

כך עומדת השאלה ולא אחרת. או מה כל הפטופוט הזה של רק"ח? מה כל הדיבור הזה? מה כל הדברים הש" דופים האלה? מה כל הביזיון הזה של הקומבינוז? איזה שיכוח יש לזו ולקומבינוז? מה הביזיון הזה של הרעיון נות הנעלים של הסוציאליזם? מכיון שמישהו אחר מבזה אותם, אנחנו צריכים ללכת בעקבותיו?

הרוב העצום בכנסת והרוב בציבור חי באשליה. מי שלמד משהו מן הנסיון של החודש — למד, ומי שגם עכשיו אינו מוכן להקשיב — ילמדוהו החיים.

בשם הסיעה שלנו, לטובת ישראל, אני מזהיר ואומר שיש לסגת ככל האפשר מהר אל קווי שביתת־הנשק. אין לחשוב ולהעלות על הדעת שבאים בחשבון כיבושים טריטוריאליים ואי־נטישת שטחי הכיבוש. כל אשליה היא לרעת עצמו ולרעת מדינת ישראל.

הי"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחבר־הכנסת מיקונים.

שמואל מיקונים (מק"י):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. לכל אחד יכולה להיות דעה משלו בשאלה זו או אחרת, אבל אני מתנגד לגיבית־דעת. חבר־הכנסת וילנר לא דיבר בשם הסיעה הקומוניסטית, כפי שהכריז. אני מבקש את יושב־ראש הישיבה להעיר לחברים כאשר הם מסלפים את שם הסיעה שלהם. אני הוא המדבר בשם סיעת המפלגה הקומוניסטית הישראלית בכנסת.

פה מוצע שינוי טכני לגבי חוק איגרות מדינת ישראל. חבר־הכנסת וילנר השתמש בשם הסיעה הקומוניסטית כדי לומר דברים, שאין להם שום דבר משותף עם קומוניזם, שום דבר משותף עם השכל הישר, שום דבר משותף עם אחריות מינימלית כלפי החיים של העם הזה, כלפי הקיום של העם הזה. הוא דיבר נגד מילחה העצמאות תוך הדגשה אירונית של המלה "עצמאות", מכיון שלדעתו ישראל פעלה בשיתוף עם האימפריאליזם בימי המלחמה, בשעה שכל העולם יודע שה־5 ביוני, שהוא יום פרוץ הקרבות במדבר סיני, היה בניגוד לאימפריאליזם, בניגוד לרצונה של ארצות־הברית ושל אחרים, שזו היתה מלחמת הקיום של עם ישראל. כיום יכול חבר־הכנסת וילנר לעמוד בשקט ולדבר בניגוד לעובי דות אלה, כי היה נצחון מהיר של צה"ל. אוי ואבוי היה גם לו, לולא הנצחון הצבאי של צה"ל. לו היה הוא מתייחס לדוקומנטים של המפקדה הערבית — המצרית והירדנית — היה רואה מה נמנו לעשות באוכלוסיה היהודית על ילדיה, נשיה, וקניה — על כולה.

(קריאות: בראווה)

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

חבר־הכנסת וילנר היה נהנה מחסינות.

שמואל מיקונים (מק"י):

למה לבוא מעל הבמה הזאת עם סיסמאות־כזב וריקות מתוכן? מהו הנאום הזה של רק"ח שאיננו מופנה כלל אל עם ישראל, מפני שעם ישראל סולד מדרשים כאלה? הלא הוא מופנה אל מישהו מעבר לגבולות. אין זה נאום בשביל כנסת ישראל ולא נאום בשביל עם ישראל. זהו נאום המכחז שיעטטו אותו אישם. כמו שאומרים: עד המלך. זוהי "עדות מלך" לצורך ציטוט.

(קריאות: בראווה)

אוי ואבוי אלה "עדי המלך"! הם מוקעים עליידי העם, עליידי הנער, עליידי אלה שרידי שארית הפליטה שבאו הנה כדי לחיות, לחיות ולבנות בשלום.

לבוא ולהשוות את המערכה הזאת למערכה של 1956 — אין שום קחי דמיון בין המערכה הזאת לאותה המערכה מהרבה בחינות. ואיני רוצה לעמוד עכשיו על

— חוק איגרות מדינת ישראל (מילחה העצמאות — הוצאה שניה) (שינוי השם) (מיקוניס, הקטין, פ. ספיר, וילנר), סקירת שר האוצר על פעולות משרדו (תשובת השר) (הקטין, פ. ספיר) —

שנית, גם אילו התווכחתי עם חברי הכנסת וילנר, הייתי מסתפק במה שאמר חברי הכנסת מיקוניס, גם אם, בפרט זה או זה, דעתי שונה מדעתו, אבל בדרך כלל הייתי מסתפק במה שאמר הוא.

אני רוצה רק לקבוע עובדה אחת שיש לה חשיבות לגופו של ענין. האמיסיה הראשונה של איגרות חוב הנקראות „בונדס“ נרשמה בארצות הברית ב־1951, ובוודאי גם אז נאם חברי הכנסת וילנר נגדה. האמיסיה השנייה נרשמה ב־1954, השלישית — ב־1959, והרביעית — בראשית 1964. בכל פעם כאשר נגמרת אמיסיה, כאשר אוולות איגרות החוב, רשמים אמיסיה חדשה.

זאת רציתי לקבוע למען העובדה. על כל יתר הדברים אין לי מה להוסיף. אינני נוהג להתווכח עם אדם שהוא צורך ישראל.

הי"ר ר. הקטין:

אנחנו עוברים להצבעה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אתם תביאו חורבן על ישראל. אתם עובדים בשביל אמריקה, נגד משטרים מסוימים. אינכם פועלים כלל בשביל ישראל.

הי"ר ר. הקטין:

אנחנו ניגשים להצבעה. לפנינו שתי הצעות: האחת, להעביר את הצעת חוק איגרות מדינת ישראל (מילוח העצמאות — הוצאה שניה) (שינוי השם), תשכ"ז—1967, לוועדת הכספים, והשניה, להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

הצבעה

ההצעה להחזיר את הצעת החוק לממשלה לא נתקבלה. ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת הכספים נתקבלה.

ג. סקירת שר האוצר על פעולות משרדו)

תשובת השר

שעוררו חברי הכנסת בעת הבירור על סקירתי. קראתי את הדברים בפרוטוקול, הקשבתי להם, ואותם דברים שיש לתקנם יובאו לתשומת ליבי ולתשומת לב העובדים הבכירים.

לאחר שהדברים העקרוניים אשר דובר עליהם באו לידי ביטוי באמצע יוני, אינני חושב שיש לי מה להוסיף.

הי"ר ר. הקטין:

אני מודה לשר האוצר על תשובתו הקצרה והעניינית.

זהו מילוח עצמאות, זה מילוח למימון הוצאות המלחמה הצודקת ביותר שהיתה לישראל. לכן צריך לתמוך גם בשינוי השם כמו שתמכנו במילוח עצמו. מי שמוכן לא לחיות, מי שרוצה להכריז הכרזות מן המאוס, מפני שמישהו לוחם נגד קיומה של המדינה הזאת, נגד קיומו של העם הזה — יוכל להצביע כרצונו. זה לא ישנה דבר במציאותנו.

העם מאוחד מסביב למטרה הצודקת של אותה מלחמה, מסביב למטרה היסודית של המערכה הצבאית, והיא: שלום צודק ויציב בין ישראל ובין הארצות הערביות. (קריאות: בראו!)

הי"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לשר האוצר.

שר האוצר פ. ספיר:

כבוד הירושבת ראש, כנסת נכבדה. מעולם לא התווכחתי מעל במה זו עם חברי הכנסת וילנר, מפני שהוא מופיע תמיד כשונא ישראל, ומפלגתו היא אפילו לא סוכנו של הקומוניזם אלא...

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
איך אתה מעז לדבר ככה מעל במת הכנסת?

שר האוצר פ. ספיר:

כן, מפני שאתה שונא ישראל. —

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אם לך מותר — לכולם יהיה מותר.

שר האוצר פ. ספיר:

— ומפני שמפלגתך הפעם היא אפילו לא סוכנו של הקומוניזם כי אם סוכנו של נאצר. אתה יכול לקרוא אותי לבירור.

שר האוצר פ. ספיר:

כבוד הירושבת ראש, כנסת נכבדה. ב־29 במאי מסרתי, לפי הסדר שנקבע, סקירה על החלק האדמיניסטרטיבי של פעולות משרד האוצר, והתקיים בירור. בינתיים היתה לי הזדמנות לסקור פעם נוספת את הבעיות

הי"ר ר. הקטין:

חברי הכנסת. אנו עוברים לסעיף כ"א בסדר היום: תשובת שר האוצר לדיון על סקירתו על פעולות משרדו. רשות הדיבור לשר האוצר.

שר האוצר פ. ספיר:

כבוד הירושבת ראש, כנסת נכבדה. ב־29 במאי מסרתי, לפי הסדר שנקבע, סקירה על החלק האדמיניסטרטיבי של פעולות משרד האוצר, והתקיים בירור. בינתיים היתה לי הזדמנות לסקור פעם נוספת את הבעיות

- ד. החלטות בדבר אישור הוראות: (1) בצו-שעת-חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 17), תשכ"ז—1967; (2) בצו-שעת-חירום (שיעור תשלום חובה על טובין מיוצרים בארץ) (תיקון מס' 2), תשכ"ז—1967; (3) בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 13), תשכ"ז—1967; (4) בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 13) (תיקון), תשכ"ז—1967; (5) בצו-תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראות שעה מס' 14, 17 ו-19), תשכ"ז—1967.

היו"ר ר. הקטין:

נעבור לסעיפים ו'—י"ב של סדר היום: החלטות בדבר אישור הוראות בצו-שעת-חירום ובצו-תעריף המכס והפטור. רשות הדיבור לחבר-הכנסת שורש, בשם ועדת הכספים.

שמואל שורש (בשם ועדת הכספים):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בשם ועדת הכספים אני מתכבד להביא לאישור הכנסת מספר צווים.

הראשון הוא צו-שעת-חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 17), תשכ"ז—1967, המעלה את שיעור ההיטל על אורז גולמי, בזמנו הופחת שיעור ההיטל על אורז מס' 350 ל"י ל-275 ל"י, כן, כדי למנוע עלייה כן השפעת התייקרותו של האורז בחוץ-לארץ על מחירו בשוק המקומי. השינויים אשר חלו מאז במחירי האורז המיובא הצדיקו את ההעלאה של שיעור ההיטל, כפי שנקבע בצו הנ"ל. ברם, מאז פרסום הצו שוב עלו מחירי האורז בחוץ-לארץ וההיטל הוחזר לשיעורו הקודם, ביום 9 ביוני 1967, ואישור הכנסת בא איפוא רק לתת תוקף חוקי לשיעור שהיה קיים בעבר.

ועדת הכספים אישרה צו זה פה אחד, ואני מבקש גם מן הכנסת לאשרו.

הצו השני הוא צו-שעת-חירום (שיעור תשלום חובה על טובין מיוצרים בארץ) (תיקון מס' 2), תשכ"ז—1967. הוא מסדיר את שיעורי ההיטלים על בד כותנה. ההיטל על בד כותנה מייצור מקומי נקבע לשם עידוד היצוא של מוצרים מבד מקומי. המיסוי על הבד נקבע בשיעור שיש בו כדי להבטיח כי מחיר הבד ששימש לייצור לשם יצוא לא יעלה, אחרי החזרת המיסוי כתוצאה מן היצוא, על מחירו הבין-לאומי. אם המוצר המיוצר ממנו יימכר בשוק המקומי, לא יוחזר המיסוי, כי מחירו של הבד יהיה שווה למחירו המקובל בשוק המקומי. ההיטל בא, למעשה, להחליף את השיטה של ערבויות בנקאיות שהיתה קיימת קודם לכן והיא כרוכה גם בהוצאות נוספות, בשיטה של התחשבנות, וכל זה להבטחת יצוא מוצרים מבד הכותנה.

הצו השלישי הוא צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 13), תשכ"ז—1967. הוא קובע שורה של הקלות על יבוא עלידי תושבים ארעיים, עולים ותושבים חוזרים. הצו דן בביטול החיוב בדבר הגשת תצהיר עלידי תושבים ארעיים, עולים ותושבים חוזרים לארץ אחרי שנתיים וסטודנטים, וכן ביטול כל איזכור של התצהיר. בקשר להצגת רשיון נהיגה שהיא חובה לצורך הנחה ממכס על רכב מנועי ואשר היתה קשורה עד עכשיו בהגשת

התצהיר, נקבע עכשיו כי יש להציג את רשיון הנהיגה שבכ"עלות הנכנס בעת כניסתו, בעת שחזרו הרכב מבית המכס. אבל אם אין ביכולתו של הנכנס להציג את רשיון הנהיגה שהיה בבעלותו בחוץ-לארץ, חייב הנכנס להוכיח בפני גובה המכס את הנסיבות המיוחדות המונעות אותו מלהציג את הרשיון תוך שבועיים מיום היכנסו. אחרי תום השבועיים רשאי רק המנהל, אם ראה טעמים מיוחדים לכך, לקבל את ההוכחה האמורה.

כן קובע הצו כי שטחים ומקלטי טלוויזיה יהיו פטורים ממכס אם יובאו עלידי בעל זכות הפטור מארץ מגוריו האחרונה, ותינתן האפשרות לקנותם בארץ פטורים ממיסים.

הקלות מקבילות בקשר עם מס קניה אושרו עלידי ועדת הכספים לפני פגרת הפסח, בעת דיוניה על הצו, ביקשה הוועדה משלטונות המכס לשקול שמא היה רצוי לבטל את הצורך בהצגת רשיון הנהיגה בכלל בעת הענקת הפטור לרכב מיובא עלידי עולה, ולפחות להאריך את המועד שניתן כדי להשיג את הרשיון בארץ, מארבעה חודשים לשנה.

הצו הרביעי הוא צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 13) (תיקון), תשכ"ז—1967. הוא קובע ליום 23 באפריל 1967 את תחילת ההוראה בדבר יבוא מכשיר טלוויזיה מארץ המגורים האחרונה של הנכנס, שנקבע מלכתחילה ליום 1 באפריל 1967 לפי הצו הקודם (הוראת שעה מס' 13).

הצו החמישי הוא צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 14), תשכ"ז—1967. הוא מעלה את המכס על גלגלי שחיה מתנפחים מ"מ 60% ל"י לק"ג ועל צעצועים פלסטיים מתנפחים אחרים מ"מ 110% ל"י לק"ג.

הייצור המקומי של טובין אלה חשוף ליבוא מתחרה, ונתברר, כי היבוא גדל מעל לצפוי מראש בעקבות החשיפה, בעיקר כתוצאה מהצפת השוק המקומי בסחורות הנמכרות במחירי "דמפינג".

הצו השישי הוא צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 17), תשכ"ז—1967. אף הוא קובע מספר הקלות לגבי יבוא עלידי עולים ותושבים ארעיים: מכשיר טלוויזיה חדש או משומש המיובא מארץ המגורים האחרונה עלידי עולה או תושב ארעי יהיה פטור ממכס. מכשיר טלוויזיה, חדש או משומש, המיובא עלידי תושב חוזר וכן עלידי תושב ארעי או עולה שלא מארץ המגורים האחרונה יהיה חב מכס בשיעור של 60%. בעבר היה מכשיר חדש חב מכס בשיעור של 120%, אך לא

חוברת ל"ד, ישיבה קצ"א

— החלטות בדבר אישור הוראות בצו"שעת-חירום; החלטות בדבר אישור הוראות בצו"י תעריף המכס והפטור (שורש, הקטין); חוק החנינה (הקטין, י. ש. שפירא) —

ה צ ב ע

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו"שעת-חירום (שיעור תשלום חובה) (תיקון מס' 17), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו"שעת-חירום (שיעור תשלום חובה על טובין מיוצרים בארץ) (תיקון מס' 2), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 13) תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 13) (תיקון), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 14), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 17), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

ההחלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 19), תשכ"ז—1967, נתקבלה.

סחוט מ-220 ל"י ועוד 60%. אותו שיעור היה חל גם על יבוא מכשיר טלוויזיה, בין חדש בין משומש, עליידי תושב חוזר. עכשיו מתחייב תושב חוזר בתשלום של 60% מכס בתוספת רבע מסכום מס הקניה.

עולה אשר ייבא מלכתחילה אופנוע או קטנוע בזכויות עולה, יהיה רשאי בתקופת הזמן המותרת ולפי יתר התנאים לייבא מכונית בזכויות עולה אם שילם את המכס ומס קניה על האופנוע או הקטנוע.

תינתן הסמכות למנהל המכס להעניק פטור גם אם הנכנס לא ייבא את חפציו תוך התקופות הקבועות או אם לא קיימו התנאים בקשר לרכישת החפצים חמורת מטבע-חוק.

הצו האחרון הוא צו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת) (הוראת שעה מס' 19), תשכ"ז—1967. הוא חושף ליבוא וילוניות מאריגים מסיבים מעושים וממשי טבעי במכס מגן של 100 לירות לק"ג; לבני מיטה, שולחן, רחצה ומטבח בשיעור של 42 לירות לק"ג; מראות עשויות מזכוכית במכס מגן בשיעור של 80%, אך לא פחות מ-2.30 לירות לק"ג; ומראות זכוכית אחרות בשיעור 100%, אך לא פחות מ-0.80 לירות לק"ג.

אבקש את הכנסת לאשר צווים אלה, שאושרו עליידי ועדת הכספים פה אחד, ללא הסתייגויות.

היו"ר ר. הקטין:

כפי ששמעתם, לא היתה התנגדות לצווים אלה. נעבור להצבעה.

ה. חוק החנינה, תשכ"ז — 1967 *

(קריאה ראשונה)

המקרה השני — החוק שאני מתכבד להביא עתה לפני הבית.

קיים ויכוח ישן נושן בין משפטנים, ולא רק בין משפטנים, גם בין אנשים העוסקים במדעי החברה ואנשי ציבור בדרך כלל — אם חנינה חייבת להיות תמיד אינן ריביוואלית, או יכולה היא גם להיות כללית. אני צריך לומר שלפני למעלה משנה היה ויכוח כזה בארץ. היתה דרישה חזקה מאד, אוטוריטטיבית, למתן חנינה כללית. חבריהכנסת פרופ' קלינגהופר היה התובע העיקרי למתן חנינה כללית לקראת מלואת שמונה-עשרה לקיום המדינה. הוא כיסס את תביעתו כדי להמנעו והבקיאות הטובה עליי, ואינני חייב לחזור על דבריו. הוא ייטיב לעשות זאת יותר ממני, גם חברה-הכנסת ארזי תבע או חנינה כללית. אני צריך לומר שהיו תביעות חזקות לחנינה כללית בקרב אנשי ציבור, שר"ר חיים גבריו היה להם לפה. אבל הוא לא היה הבודד, ואילו אני עבדכם, התנגדתי לתביעה לחנינה כללית לפני שנה. טענתי — וגדמה לי שטענתי בצדק — שחנינה צריכה להיבחן ולהישקל בכל מקרה אינדיבידואלי לפי נסיבותיו המיוחדות; וכי אין לתת חנינה כללית, ללא אבחנה בין אנשים שצריכים ליהנות מן החנינה, אלא לרגל מאורע לאומי גדול, יוצא מגדר הרגיל, שקורה ונחקק בתחושתו של העם כמאורע היסטורי, דוגמת החנינה שניתנה ב-1949

היו"ר ר. הקטין:

הכנסת תעבור לסעיף כ"ז בסדר-היום: חוק החנינה, תשכ"ז—1967, קריאה ראשונה. רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא:

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, המלחמה — מלחמת ששת הימים — נסתיימה בשבת, ב' בסיון, וב-11 ביוני 1967, למחרתו, החליטה הממשלה להציע לכנסת חוק חנינה, לפי הקווים של הצעת החוק שאני מביא עתה לפני הבית, והטילה על ועדת שרים לעניני חקיקה להכין הצעת חוק. ועדת השרים לעניני חקיקה ניסתה הצעת החוק שלפניכם, וההצעה אושרה עליידי הממשלה.

זהו המקרה השני שמדינת ישראל נותנת חנינה כללית עליידי המחוקק עצמו. בפעם הראשונה ניתנה החנינה הכללית עליידי מועצת המדינה הזמנית, בישיבתה האחרונה, לפני שנחכנס המוסד הנבחר — הכנסת הראשונה. ובאותו חוק, שקיבלה מועצת המדינה הזמנית, קבעה מועצת המדינה הזמנית, שכל אדם שעבר עבירה כלשהי — בין אם כבר נידון ובין אם טרם נידון, אם עבר עבירה שאיננה מסוג העבירות הגוררות עונש מוות או מאסר עולם — יוכה בחנינה. כלומר לא יביאו אותו לדין, ואם כבר הובא לדין — יפסיקו את הדין; ואם נידון והורשע, ושמו אותו במאסר — ישוחרר מן המאסר.

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 733).

„ויהי ממחרת, וישם שאול את העם שלושה ראשים, ויבואו בתוך המחנה באשמות הבוקר ויכו את עמון עד חום היום, ויהי הנשארים ויפוצו ולא נשארו בם שנים יחד”. מיד לאחר הנצחון המזהיר התעוררו הנאמנים בעם לחבוע את ענישתם של בני הבליעל שלפנים בוו לשאול ולא הביאו לו מנחה. ועל כך באה תשובתו הנפלאה של שאול: „לא יומת איש ביום הזה, כי היום עשה ה' תשועה בישראל”.

גברתי היושבת־ראש, חברי הכנסת הנכבדים. יום השבת, בו נגמרו ששת הימים, הוא יום שעשה ה' תשועה בישראל.

אני חייב להסביר כמה וכמה הוראות של החוק. העקרון של החוק הוא שמחנינה לא ייהנו אלה שנידונו או שאפשר לדונם על עבירות שעונשם הוא עונש מאסר של למעלה מעשר שנים.

יש שורה של עבירות שהנאשמים בהן לא ייהנו מן החנינה. כגון עבירות לפי החוק בדבר מניעתו וענישתו של הפשע השומרת עם, תש"י—1950, או לפי החוק לעשיית דין בנאצים ובעוריהם, תש"י—1950. והדברים אינם סעיף נים הסבר. כן מוצאות ממסגרת החנינה עבירות לפי החוק לתיקון דיני העונשין (בסחון המדינה, יחסי חרץ וסודות רשמיים), תש"ז—1957. גם הוראה זו איננה טעונה הסבר, כי ברור שאלה אשר עברו עבירה שיש בה משום פגיעה בבסחון המדינה ודאי שאינם זכאים ליהנות מחנינה שבאה בעקבות נצחונם של בסחון המדינה. סעיף 35(ב) לחוק שירות בסחון, תש"ט—1959 (נוסח משולב), מוצא ממסגרת החנינה. סעיף זה דן באנשים שלא מילאו חובה המוטלת עליהם לפי חוק שירות בסחון, או מסרו ידיעות כוזבות כדי להשתמש מהחובה, או אדם שהטיל מום בגופו או הניח לאחר להטיל מום בגופו כדי להשתמש משירות צבאי.

אני מדלג על ההוראה לפי תקנה 80 לתקנות שעת חירום (חוקת השיפוט, תש"ח) אשר נשתרבה להצעת החוק בטעות, ואציע בוועדה להשמיט זאת, אם כי הרעיון נכון.

כן מוצאים ממסגרת החנינה עבירות לפי סעיפים 94 או 102 לחוק השיפוט הצבאי. סעיף 94 לחוק דן בהעדר מן השירות שלא ברשות, וסעיף 102 — בהשתמטות מפעולה מסוימת אם בימי שלום ואם בשעת קרב.

שני סוגים נוספים של עבירות הוצאו ממסגרת החנינה, ואלה הם פורצים שהם רצידיביסטים במובן זה שנענשו לפני כן על פריצה או אפילו על גניבה. הסוג האחר מתייחס לעבירות לפי החוק לתיקון דיני העונשין (עבירות זנות), תשכ"ב—1962. אני חושב ששמו של אותו חוק איננו כה מוצלח. הכוונה היא לרועי זונות, למחזיקי בתי־בושת ולעוברי עבירות זמות. אין כוונת החוק גם לפי לשונו להוציא ממסגרת החנינה את הזונות עצמן. הן בודאי נמצאות בשולי החברה וברוב המקרים התאכזרו להן הגורל ואין כל סיבה למנוע מהן את החנינה.

אני חושב שאני חייב למסור לכנסת אינפורמציה הכוללת מספרים עיקריים של האנשים אשר ייהנו מן החנינה. בבתי־הסוהר נמצאים כ־500—600 איש שעליהם תחול החנינה. בבתי־המשפט המחוזיים תלויים ועומדים משפטים, שכמובן איש איננו יודע מה יהיו תוצאותיהם, והם מצטרפים ל־675 מקרים. המשפטים שהפרקליטות מספלת בהם וטרם הוגשו מצטרפים למספר של 800

לרגל שני מאורעות היסטוריים: המאורע ההיסטורי של הקמת המדינה, והמאורע ההיסטורי של תחילת החיים הפלמנטריים של המדינה. היה לנו אז ויכוח ניכר למדי בנידון זה בוועדת הפנים ולא עמדתי על דעתי בלבד וחשבתי לנכון שבמקרה רציני כזה אשאל את פי הממשלה, אם דעתה כדעת התובעים את החנינה הכללית אשתקד. הממשלה קיבלה את דעתי, וכוכור לכל לא נתקבלה ההצעה למתן חנינה כללית.

גברתי היושבת־ראש, כפי שטענתי אשתקד אני טוען גם היום, כי חנינה כללית יכולה להינתן על־ידי המחוקק רק לרגל מאורע לאומי יוצא מגדר הרגיל. ושוב, לא אקח על עצמי את המשימה לתאר מהו המקרה הלאומי היוצא מגדר הרגיל שאנחנו עומדים אחריו. אציין רק את הנקודות המרכזיות: מצימת ההשגה של האויבים שצרו על המדינה על כל גבולותיה; בודאי אינני יכול להוסיף על הדברים ששמענו לפני כחצי שעה מפי חברי־הכנסת מיקונים; ההתנגויות הכללית של העם — אין לך בית בישראל שלסחנות אחד מבניו או אחד מבני משפחתו לא גויס לצבא ושגיוסו לא היה מרצונו הטוב. אנחנו שומעים מפי קצינים שטיפלו בגיוסים כמה הטרירו אותם אנשים שלא גויסו, התעניינו אם לא חלה טעות, אם לא חל שיבוש בכתובת או במספר טלפון או שמשוה לא בסדר, שבגללם לא מגייסים אותם; ההתנגדות הגדולה של העם ולא רק בכספי, צריך היה לראות — וכולנו ראינו — את התורים שעמדו להתרמת דם; והנצחון עצמו, ואולי בהקשר של „הנושא שאנחנו דנים בו, הנקודה החשובה ביותר, התחושה שהעם והמדינה נולדו לידה חדשה.

כשאני בא לבקש מן הכנסת לקבל את הצעת החוק לקראת ראשונה, אני חייב לומר לחברי הבית משהו — כי אינפורמציה מלאה ומקפת אינה יכולה להיות בידי — מה היה חלקם של אלה אשר להם ניתנת החנינה. במשך השבועות והימים שקדמו למלחמה כמעט אי־אפשר היה לקיים בבית־המשפט משפט פלילי, וזאת מן הסיבה הפשוטה שבכל מקרה ומקרה נתברר שהנאשם מגויס ולכן אי־אפשר להמשיך במשפט.

אשר לאנשים שישבו בבתי־הסוהר ובודאי לא יכלו להתגייס ואיש לא גייס אותם, שמעתי מפי נציב בתי־הסוהר, נציב ניר, על 800 אסירים שתרמו תרומת דם ואיש לא ביקש זאת מהם, איש לא פנה אליהם וודאי איש לא הכריח אותם לכך. הוא מספר על אסירים שהתחננו שיתנו להם ללכת לחזית ואילו הימים האלה בהם יהיו בחזית — ואז לא היה ברור עדיין אם יהיו אלה ימים או חודשים — לא ינרכו מן המאסר. על חשבונם, על חשבון הזמן החופשי שלאחר המאסר, הם ביקשו לעשות זאת.

לפי ההדים שאני שומע וגם לפי התגובה ששמעתי מן הממשלה וכן ממקורות שונים, אצדק אם אומר שהעם שניצל מסכנת השמד וזכה לנצחון רוצה שגם הנמצאים בשולי החברה ייקרא להם דורו.

חברי הכנסת, בספרות המשפטית מייחסים את ראשית רעיון החנינה לאתונה העתיקה. שמחתי כאשר הוסבה תשומת־לבי לכך שהרעיון של החנינה לרגל מאורע לאומי גדול מצוי כבר בנביאים ראשונים, כשמואל א', פרק י' וי"א. הימים ימי היכון מלכות שאול. והנה עולה נחש העממי על אנשי יבש גלעד להכחידם ולשימם חרפה על כל ישראל. שאול יוצא לגייס את העם וסוקדם ליום מבחן:

חבורת ל"ד, ישיבה קצ"א
חוק החנינה (י. ש. שפירא, הקטין, לורנץ) —

אם כן, המקור ברור. איננו מתחילים באתונה. המקור לחנינה ברור: בזמן של שמחה, של ישועה גדולה מאת השם.

וכך אומרים חז"ל על הפסוק „ודבקת בו“, וכי אפשר להידבק בשכינה, אלא מה הוא אף אתה, מה הוא חנון אף אתה חנון, מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים. ובאמת שלושה סימנים אלה נקבעו כסימני היכר, כמבחן לכך אם מישוה שייך לעם ישראל, אם הוא מזרע אברהם יצחק ויעקב. וכך למדנו בגמרא: כל מי שיש בו שלושה סימנים הללו — רחמים, ביישנים וגומלי חסדים — סימן שהוא מזרע אב"ר. כאשר הגבעונים רצו למות, קבעו שאינם מבני ישראל, מכיון שלא מצאו בהם שלושה סימנים אלה.

שמחה אמיתית, שמחה יהודית — לא תיתכן מבלי לשמח בה את האחרים. מקום שכתבו „שמחתי“, קוראים „שימחתי“. כי לא ייתכן לשמוח בלי לשמח את האחרים. ואין מי שזקוק לחסד ולחנינה יותר מאשר אלה שנכשלו והם נמקים בבתי-סוהר.

יחד עם זאת, יחד עם כל מה שאמרנו שמקור החנינה הוא יהודי, שהרחמנות היא באמת מידה יהודית, ושכאשר זוכים לתשועה גדולה מאת ה', אז הזמן לחנינה — בכל זאת, חברי הכנסת, גם רחמנות, שהיא מידה טובה, איננה תמיד במקומה. כי אילו צריכה היתה הרחמנות להיות ללא יוצא מן הכלל, ללא כל סייג — כי או לא היו דנים, לא היו עונשים ולא היו מועמדים לחנינה. „חוסך שבטו שונא בנו“ אמר החכם מכל האדם. מובן שלא נאמרו הדברים בקשר לבן ולאב דווקא. העדר עונש הוא לפעמים לרעת החוטא. כי העונש הוא גורם מחנך ומרתיע, „למען ישמעו וייראו“.

ובכן השאלה היא אם תמיד ובכל מקרה החנינה היא לטובתו של החוטא, לטובתו של אותו איש שהטילו עליו עונש.

היה מעניין מאד לעשות פעם מחקר, יציפתי ששר המשפטים יספר לנו על כך. עדיין אין לנו נסיון רב בענין זה, אבל כבר היתה פעם חנינה כללית לפני שמונה עשרה שנה עם קום המדינה, ב־1949, והיה מאד מעניין לדעת אם נעשה איוה מעקב, אילו עבודת מחקר רצינית לגבי גורלם של אותם אנשים שזכו בחנינה. היו אז כמה אלפים — 80–100 היו בבתי-סוהר, כי האנגלים שחררו את העצורים לפני שעזבו את הארץ. אבל היו קרוב ל־2,000 אשר היו להם תיקים או שמשפטם כבר החל. כל אלה זכו בחנינה. כך שלמעשה זכו בה כמה אלפים. כדאי מאד לדעת מה היה גורלם של אותם אנשים. ואפשר לברר זאת, עוד לא עבר זמן רב כל-כך, האם באמת ידעו הם להחשיב את החנינה, לא שהם חזרו לסורם. אם עבודה זו טרם נעשתה — אני מאד מציע לשר המשפטים שיקח את היוזמה לידי, ויזמין מחקר כזה. אני מציע שני דברים: שיוזמן מחקר בקשר לאותם אנשים שזכו בחנינה לפני תשע-עשרה שנה, אם חזרו לסורם או לא, על כך בוודאי כבר יש חומר מוכן; ולגבי אלה שיזכו בחנינה מכאן ולהבא — ודאי שיש לעשות את העבודה הזאת, זה יהיה מאלף מאד בשבילנו, ואולי גם בשביל עמים אחרים. בכל אופן יש לזה חשיבות רבה גם למעשה, כדי לדעת איך לעשות זאת, מתי ובאילו מידה, לגבי אילו סוגים יש להשתמש במידת הרחמים של חנינה.

אני גם מציע לערוך הסברה בקרב האנשים אשר יזכו בקרוב בחנינה, עוד לפני שחרורם, כשהם נמצאים

מקרים. אינני כולל בכך את כל העבירות שהחוק חל עליהם, כגון דריחות תנועה ועבירות קלות מסוג אחר שעליהן אין צורך להרחיב את הדיבור.

יש בחוק הוראה אשר ייתכן שבועדה תהיה היא קונטרוברסלית. אנו מציעים שאם תלוי ועומד משפט פלילי שהחוק היה חל עליו בדרך כלל, והאיש הנוגע בדבר מבקש לא להחילו עליו, יוכל להגיש בקשה בנדון ובקשתו תיענה.

גם ביחס לעברייני מיסים נהגנו אחרת מכפי שאנו נוהגים ביחס לעבריינים אחרים. הסיבה פשוטה: לגבי עבירות מיסים קיימת אפשרות לתת לעבריינים הזדמנות נוספת לתקן את המעוות. אם ירצה מישוה ליהנות מן החנינה, יוכל לתקן את המעוות תוך שלושה חודשים, ובמקרה זה לא יובא בפלילים. אשר לנושא המיסים, אני מניח ששר האוצר יביא בשבוע הבא לכנסת הצעת חוק אשר תבחר כיצד יש לנהוג במקרים כאלה.

גברתי היושבת-ראש, המגמה של הצעת החוק המוצעת לכנסת היא לפתוח דף חדש ולאפשר לאנשים בני העם הגדול להתחיל את חייהם מחדש. אם הוצאנו מתחולת החנינה סוגים מסויימים של עבירות, הרי עשינו זאת משום שמדובר באנשים שהם לכל הדעות מסוכנים לחברה ואינם ראויים לחסדה.

היו"ר ר. הקטין:

הדיון על הצעת החוק יהיה סיעתי. ועדת הכנסת החליטה על דיון של שעתיים וחצי. רשות הדיבור לחבר הכנסת לורנץ, ואחריו לחברת-הכנסת אלוני.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. החוק המוצע לפנינו הוא דבר נאה ומתקבל, ואני מקבלו בברכה. יישר כוחו של שר המשפטים שזים את הצעת החוק והביא אותה לאישורה של הכנסת.

כבר הזכיר השר שענין החנינה מצוי במקורות שלנו. הוא הזכיר את המקור הנכון וציטט אותו. יורשה נא לי להסב תשומת-לב הכנסת למקור נוסף. מדובר על מלחמתו של שאול בפלשתים ועל הנצחון המזהיר. ובש' מואל א' כתוב: „ויושע ה' ביום ההוא את ישראל, והמל' חמה עברה את בית און“, אחר-כך כתוב שם ששאול השביע את העם ואמר: „ארוך האיש אשר יאכל לחם עד הערב וניקמתי מאויבי, ולא טעם כל העם לחם. וכל הארץ באו ביער ויהי דבש על פני השדה. ויבוא העם אל היער והנה הלך דבש ואין משיג ידו. אל פיו כי ירא העם את השבועה“, היוצא מן הכלל היה בנו של שאול המלך. כתוב: „ויונתן לא שמע בהשביע אביו את העם וישלח את קצה המטה אשר בידו ויטבול אותה ביער הדבש וישב ידו על פיו ותאורנה עיניו“. כתוצאה מכך בא הכשילון בהמשך המלחמה. שאול רצה לדעת למה בא הכשילון. נתברר שיונתן עבר על השבועה. „ויאמר שאול אל יונתן: הגידה לי מה עשית. ויגד לו יונתן ויאמר: טעום טעמתי בקצה המטה אשר בידי מעט דבש הנני אמות. ויאמר שאול כה יעשה אלקים וכה יוסיף כי מות תמות יונתן. ויאמר העם אל שאול: הוונתן ימות אשר עשה הישועה הגדולה הזאת בישראל? חלילה, חי ה' אם יפול משערת ראשו ארצה, כי עם אלקים עשה היום הזה, ויפסדו העם את יונתן ולא מת“. זאת אומרת, היוזמה באה הפעם מצד העם.

עמו ולחון אותו. אבל הימים גדולים ואין עיני צרה בעצם השחרור ובעצם הכוונה לתת חנינה. אם מצאו השר והמשלה ששעה גדולה זו היא טובה שיהיה לה גם ביטוי בחוק של הכנסת, חושבני שמשנה הוא להכניס את הדיון על נושא זה למיטת סדרם של דיון סיעתי בן שעתים וחצי, וצריך היה לתת אפשרות לביטוי מלא של זמן קצר, בלי אפשרות לדון בערכו, בחשיבותו וב"משמעותו של הייחוד של העניין כיום. הלחץ הזה איננו בשל קפריזה של ועדת הכנסת אלא יש משהו מאחורי זה. ייתכן שהפרסומים המוקדמים לפני שהדבר הובא לכנסת יצרו לחץ ומנעו מתן התחושה שבכנסת הדבר לובש את הביטוי הרחב של שעת רצון, אולי אותו פרסום מוקדם שיבש את השורה, וכך אנחנו מצויים בשעה זו באיון תחושה אמביוולנטית. אני אומרת זאת למרות העובדה שיתנה לי רשות הדיבור, אך יושבים חברי כנסת רבים שרוצים להגיע לרשות הדיבור מתוך אספקטים כלליים והדבר לא ניתן להם, וחבל.

וראי שהחנינה שלפנינו אינה סטיונית. יש אבחנה בין מקרה למקרה במובן זה שיש יוצאים מן הכלל. אבל יש בה פגם אחד שהמחשבה הדמוקרטית, לדעתי, אינה סובלת אותו. מציעים לפנינו שהחנינה לא תינתן לאנשים שעברו עבירה שהעונש המקסימלי הקבוע בחוק עליה הוא מאסר עולם או מאסר עשר שנים ויותר — לא העונש שהם קיבלו בפועל אלא העונש הקבוע בחוק היה הקבוע — הרי שזה נוגד את המחשבה שלנו ואת מהות העונש ומהות המחשבה על העונש המקסימלי והשימוש בו על ידי בית-המשפט. יכול אדם לעבור עבירה שהעונש המקסימלי הקבוע בחוק הוא עשר שנות מאסר, אבל בשל מהות המקרה האינדיבידואלי הוא קיבל מאסר ארבע שנים בלבד או שנתיים או שנה ואף פחות. לעומת זאת יכול אדם לעבור עבירה אחרת שהעונש המקסימלי הקבוע עליה בחוק הוא שבע שנים, והוא קיבל מאסר של שש או שבע שנים בפועל. האחד ייהנה מן החנינה וזה שקיבל את העונש הקטן יותר בשל נסיבות ענייניות, לא ייהנה מן החנינה, משום שהעבירה במהותה גוררת עונש של עשר שנות מאסר מקסימום.

אם סבורים שסוג העבירה הוא הפגום, הוא נמנה עם אותן העבירות שעליהן לא רוצים לתת חנינה, אם זה מעשה "סרסור לזנות, מעשה פלילי רצידיביסטי מסוג מסוים, אפשר להרחיב את מנין העבריינים וסוגי העבירות שאנחנו סבורים שאינם ראויים לחנינה. בשום פנים אי אפשר לקבוע עונש מקסימלי קבוע בחוק כמפתח לחנינה.

הערה שניה: אי אפשר שחנינה תביא עונש על אנשים שלא פשעו. אם יושבים בבתי-הסוהר אנשים שלא שילמו מזונות למרות שהיו יכולים לשלם מזונות — ואין מושיבים בשל אי-השלום חוב אלא אם כן יש לאדם יכולת לשלם — או אנשים משתמשים מלשלם מזונות לנשים וילדים — איננו חושבת שיש לשחרר אותם. אני מבקשת סליחה אם אני טועה, אבל אין פה כל רמז שאנשים אלה לא ייהנו מן החנינה. אני סבורה שאלה אינם צריכים ליהנות מחנינה. אמנם מזונות זהו חוב אזרחי, אך המאסר הוא על ביון בית-המשפט — היינו פלילי.

בועדת החוקה, חוק ומשפט נגיע בוודאי לגופם של דברים. על כן לא ארחיב את הדיבור, אך יש בעיה עקרונית שהייתי מבקשת שתכרי הכנסת ידונו בה. אם

עדיין בין כותלי בתי-הסוהר. ייכנסו אליהם רבנים, מחנכים, בתפקיד ובהתנדבות. במיוחד כדאי, לדעתי, שנקדיש תשר מתלב ראוייה לאלה שיהנו מן החנינה, אחרי שחרורם, כדי לעזור להם. כי אין ספק שהם זקוקים לעזרה, שהחנינה לא תהיה לרעתם, אלא רק לטובתם.

לדעתי, אפשרי הדבר לאו דווקא עליידי אנשי מקצוע. הייתי מציע כעין אימון, יהיה זה עליידי קבוצות דתיות, קיבוצים, חוגים וקבוצות שונות, שיכולים לקחת לטיפול אותם אנשים שיוכו עכשיו בחנינה, ללוות אותם בדרכם ולעזור להם להתחדר בחיי יום יום. דבר זה ישפיע עליהם שלא יחזרו לסורם. לדעתי, במקרה שיהיו כשלונות נוספים, זאת אומרת שמישהו מאלה שיוכו לחנינה ייכשלו בעתיו, יש לשקול, אדוני השר, אם במקרה זה אין לבטל את החנינה ולצרף את העונש שהיה מוטל עליו מקודם לעונש שיקבל במקרה שיחזור לסורו.

אינני רוצה להיות פסקני בענין זה, אך אני אומר את הדבר כחומר למחשבה. נדמה לי שיש לעיין בדבר, ואם הוא מסתבר בעיני חברי הכנסת ובעיני שר המשפטים, יש לתקן את החוק בהתאם לכך. כוונתי לומר, שבמקרה שמישהו יחזור לסורו, הוא לא ייהנה מן החנינה, אלא העונש שהיה מוטל עליו יצורף לעונש שיקבל בעתיד.

יוסף שופמן (גח"ל):

כלומר, חנינה על תנאי.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

לא. חנינה זאת בתוקף כל זמן שלא חזר לסורו. חזר לסורו, ובמיוחד באותה עבירה, ויענש שוב על אותה עבירה, יביאו בחשבון את העונש שביטלו לו, כפי שהדבר נעשה בעת מאסר על תנאי. זה יהיה כעין מאסר על תנאי. אבל אין בכך שום פסול אם נקרא לכך חנינה על תנאי.

יוסף שופמן (גח"ל):

חנינה על תנאי, זה תרחי דסטרתי.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אני מציע להרהר שוב בענין מאסר על תנאי. לא הייתי מציע חנינה על מאסר על תנאי. מאסר על תנאי איננו מאסר. אינו מופעל כעונש אלא בא רק להבטיח, לאיים על העבריין על מנת לרסן אותו. אין צורך בחנינה במקרה של מאסר על תנאי.

מקוצר הזמן לא אעיר הערות לגוף הסעיפים, ואעשה זאת בהזדמנות בועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה"ר ר. הקטין:

רשות הדיבור לחברת-הכנסת אלוני, ואחריה לחברי הכנסת שופמן.

שולמית אלוני (המערך):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה, כשם שקיבל המשפטים את נימוקיו של פרופסור קלינגהופר בעד חנינה, כך שוכנעתי מדבריו של שר המשפטים לפני שנתיים שבמדינה דמוקרטית אין מאסרים בקבלנות ואין בה שחרורים בחנינה בסיטונות, אלא דנים בכל מקרה לגופו. ואם העת עת גדולה ורוצים לתת מבע לעת הגדולה הזאת, יש פרוגרואטיבה של הנשיא ויכול הוא להשתמש באותה פרוגרואטיבה ולתת אות וביטוי ליום הגדול מתוך תחושת חסד ולבדוק כל מקרה ולהקל

ש"המשפטים י. ש. שפירא :
זה חל עליו.

יוסף שופמן (גח"ל):

זה חל עליו. אבל אם לא יהיה משפט שלפיו היה עלול לקבל שלילה — זאת אומרת שגם זה נמחק. אבל יש ענינים אחרים.

ביחס לעורכדין — זהו בית-דין משמעי, ובית-דין משמעי הוצא מהחנינה. אבל יש ענינים אחרים. למשל: רשיון של רופא. לפעמים, בעקבות משפט יש שלילת רשיון.

ש"המשפטים י. ש. שפירא :
גם זה בית-דין משמעי, לפי חוק הבריאות.

יוסף שופמן (גח"ל):

אוי, למשל, בעיה כמו צו אשפוז בבית-חולים לחולי רוח. גם זה לא ברור. אנו יודעים מה אנו רוצים, אבל צריך להגיד את הדברים האלה. צריך לתת לזה תשובה בחוק. או, למשל, ענין של שלילת רשיון למכירת משקאות חריפים. יש כל מיני בעיות. או הריסת מבנה שהוקם בלי רשיון. אמנם, כאן זוהי עבירה נמשכת, כך שאם המבנה נשאר אחרי ה"צ ביוני — מתחדש הענין של העבירה. אבל יש כל מיני בעיות שצריך להבהירן.

עכשיו לענין של עבירה חוזרת, של עברין שכבר הורשע, רבים ההוקים הפליליים עכשיו בעולם אשר קבעו את המושג של "עברין מועד", מבלי לקשור אותו דחוק בהרשעה קודמת. ולהיפך, יכולות להיות הרשעות חוזרות ובכל זאת אין קובעים כי העברין הוא עברין מועד, ויכולה להיות עבירה ראשונה ובכל זאת מכיר בית-המשפט באיש כבעברין מועד. אני בכלל חושב שהענין הזה צריך לכלול לא כל-כך הרשעה חוזרת אלא הערכה שעברין מסוים הוא עברין מועד. כי לא חשוב אם אלו הן אותן עבירות שהוזכרו פה בסעיף (א)1(4), אלא כשהן עברין הוא עברין מועד בכלל, העובר עבירות מטיפוס דומה, אין הוא צריך ליהנות מחנינה.

אנכי, העירו את תשומת-לבי שבענין זה של עבריינות, גם בלי הרשעה, יש אצלנו פסקדין של השופט זוסמן באחד הבג"צים, בקשר עם חוק השבות, שהכיר בעבר פלילי של אדם אשר לא הורשע בחוק-לארץ, ועל סמך קביעה זאת הוא גורש מן הארץ ולא יכול היה ליהנות מחוק השבות, אף-על-פי שלא הורשע בחוק-לארץ. בפסק-הדין כותב השופט זוסמן שיש לאדם זה עבר פלילי גם אם לא הורשע בדין.

יש לתת את הדעת גם על בעיה זו: למשל, לפי סעיף 388 (א) של החוק הפלילי, התוצאות האזרחיות של העבירה הזאת קשורות בהרשעה בדין. בכל אופן, אם תהיה חנינה, היא תפגע באיש הפרטי, צריך לתת את הדעת גם לבעיה זו. עד כמה שידוע לי, בתי-המשפט שלנו נתקלו בזה בקשר עם החנינה משנת 1949. כראי שניתן תשובה מפורשת וברורה.

אינני חושב שאנו רשאים להכניס לחוק החנינה את העבירות שבית-המשפט דן בהן לפי קובלנה פרטית. אין זה ענינה של המדינה להתערב כאשר אדם פרטי מגיש קובלנה פרטית. אם הוא רוצה למחול, זה ענינו בלבד. המדינה רשאית למחול רק על אותן עבירות שהיא חובעת בהן, ולא אדם פרטי. לי נראה שאין להכניס לחנינה את המשפטים לפי קובלנות פרטיות.

הגישה העקרונית שלנו היא גישה המתייחסת אל האיש, הרי הסעיף הקובע, (ג)1, אי-אפשר לקבלו כלשונו, היינו שהעונש הוא לפי העבירה ולא לפי מידת העונש שנמסקת לאדם.

בסיכום, הואיל והדבר ניתן, וניתן ביום גדול, אני מצטרפת למברכים את היוצאים מבתי-הסוהר שיהיו מחוק זה, בדרך צלחה בחברה כאזרחים טובים יותר ושותפים בבנין החברה שלנו.

הי"ד ר. הקטין :

רשות היבור לחבר-הכנסת שופמן, ואחריו לחבר-הכנסת אונא.

יוסף שופמן (גח"ל):

גברתי היישובת-ראש, כנסת נכבדה. חנינה זוהי סליחה, זוהי מחילה של הציבור כלפי העבריינים, מחילה הניתנת לכבוד מאורע משמח. ומכיוון שהשמחה במעוננו, לכן אנו ניגשים לאותו חוק החנינה, כדי להרבות שמחה גם באותן המשפחות שמישהו מבניהן עבר עבירה, נמצא בבית-הסוהר או עלול להיכנס לבית-הסוהר. על-ידי זה נגדיל את היקף השמחה, בה אנו שרויים.

בהזדמנות זו הערה צודדת. אנשים מדברים עכשיו על כל הדאגות שלפנינו, אבל רצוני להגיד שהדאגות הללו הן בכל אופן נעימות לנו יותר מאשר הדאגות אשר מולן עמדנו לפני חודש ימים. והעיקר הוא שלשמחה זו על שהשתחררו מן הסיס של מלחמת השמד אנו רוצים לצרף רבים אחרים, לרוב אנשים מסכנים, ולכן אנו תומכים כמובן בהצעת החנינה.

אבל נראה לי שבפעם החוק יש דברים שאינם ברורים כל צורכם. על פרטים עוד נדבר בוועדת החוקה, חוק ומשפט, אבל צריך להעיר פה הערות אחדות.

אני מצטרף לדעתה של חברת-הכנסת אלוני ביחס לאינדיבידואליזציה לפי גזר-הדין ולא רק לפי העונש הצפוי בעבירה. אבל את זה אשאיר לידיי חברי המלווה פרוטסור קלינגרופי, שבצורה כזאת אף ניגש לבעיה בה"צ עתו בדבר חנינה מלפני שנה, ולא ארחיב את דברי. אינני רוצה לגזול ממנו את זכותו, וזאת הראשונים בענין זה.

הענין העיקרי שאיננו ברור: בידי מי הפרוצדורה, בידי מי היומזה? זה אינו ברור. האם למשל נציב שירות בתי-הסוהר צריך לעבור על כל התיקים, או שהיומזה צריכה לבוא מצד האסיר או משפחתו ביחס לאלה שנמצאים בבתי-הסוהר? לפעמים יכול משהו לקרות בטעות, ולא ישימו לב לאיזה תיק, אי-אפשר אז להשאיר את הדבר, האם יכולה אז לבוא יומזה גם מצד המשפחה או מצד האסיר?

בידי מי היומזה ביחס לענינים שכבר נמצאים בבית-המשפט, שכתב האישום כבר הוגש? בידי בית-המשפט, בידי הפרקליטות, או בידי הנאשם? אותו דבר בשעת החקירה. מי היומזה? הפרוצדורה מהי?

אני חושב שצריך להוסיף בחוק הוראות מפורשות, כי אני מכיר מקרים של חנינה (לא אצלנו במדינה) שב"קשר עם הפרוצדורה הזאת היו כל מיני בעיות ותסבוכות, עד שהענין הגיע אפילו לבית-המשפט העליון. מוטב איפוא שניתן בחוק תשובה ברורה ומפורשת.

מה שלא ברור כלל : מה על עונשים שאינם עונשי מאסר והקשורים במשפטים פליליים? למשל, שלילת רשיון, שאיננה עונש מאסר ואיננה עונש קנס — שלילת רשיון של נהג.

בעצם זיכוי אנשים למרות שעברו עבירות, אולם יש פרובלמטיקה נוספת, אשר באה לידי ביטוי גם בדברי הנואמים שקדמו לי, והיא מתגלית תוך השוואת החוק הזה עם הפקודה משנת 1949, שלפיה היתה, למעשה, הח"ינה כללית יותר, עם יוצאים מן הכלל מעטים. הרעיון שאפשר להחיל את החנינה בלי כל יוצאים מן הכלל, או כמעט בלי יוצאים מן הכלל, כנראה לא קל להשלים אתו. על כן בא החוק שלפנינו ומנסה ללכת בדרכו של דיפרנציאציה, כלומר, בחינת העבירות שעליהן תחול החנינה, או נכון יותר, של קביעת יוצאים מן הכלל בעבירות מיוחדות שעליהן לא תחול החנינה.

עיון בהצעת החוק מראה לנו עד כמה קשה למצוא כאן את הדרך הנכונה ולהבחין בין עבריינים מסוימים הנכנסים למסגרת החנינה, שאולי יכול להיות ספק אם היה צריך להכניסם, ובין עבריינים מסוימים המוצאים מן המסגרת הזאת שנראה היה שרצוי שיהיו גם הם ממנה.

רצוני להצביע על כמה דברים נוספים מלבד אלה שכבר הוזכרו קודמי. למשל, החנינה חלה על מאסר ועל קנסות. הגיע לידי מכתב של אדם שנשלל ממנו רשיון הנהגות על שום שלא היה לו ביטוח, בלי שקרתה תאונה כלשהי. בחדאי זו עבירה קשה, אבל המדובר באדם שהתפרנס מעבודה זו וכעת נשבר מטה לחמו והוא אחראי למשפחה בת שבע נפשות. אפשר לפקפק, אם אדם כזה לא היה ראוי להיכלל בתוך המסגרת הזאת של הנהגים מן החנינה. אני יודע שאפשר לתרץ את איהכנסת סוג זה של עבריינים. בכל זאת, נראה לי, שכדאי לשקול גם מקרה כזה.

דבר שני שהייתי רוצה להסב אליו את תשומת-הלב נוגע לסעיף (1)(ג). בסעיף זה נאמר, שחנינה לא תחול על עונש מאסר שהוטל בשל "עבירה לפי החוק לחיפון דיני העונשין (בסחון המדינה, יחסי חוק וסודות רש"מיים)...". אין חילוקי דעות. שעל עבירות על בסחון המדינה לא צריכה לחול חנינה. אולם לא במקרה שיינו רק לפני זמן קצר את שם החוק וקראנו לו "בסחון המדינה, יחסי חוק וסודות רשמיים". הפרק הדין בסודות רשמיים מדבר על עבירות שאין כל סיבה שלא תחול עליהן חנינה, עבירות שהעונשים עליהן הם מאסר שנה או חצי שנה וכדומה, בעניינים שאין להם כל קשר עם בעיות בסחון המדינה. נראה לי, שכדאי לשקול שמא צריך להחיל את החנינה גם על עבירות לפי פרק זה.

עבירות הרשומות בסעיף (1)(ג) אפשר לכתות למ"עשה כ"עבירות של העולם התחתון". גם כאן איני יודע אם אין לעשות איזו דיפרנציאציה בסוגי העבירות. גם כאן ישנם הבדלים ניכרים בין העבירות. אולי בכל זאת יש להכליל חלק מן העבירות בתוך החנינה.

הייתי רוצה להסב את תשומת-הלב לסעיף 2, בו נאמר: "אדם, ששפני כ"י באייר תשכ"ז (5 ביוני 1967) עבר עבירה פלילית — וזולת עבירה מן המנויות בסעיף (1)(ג) — והוטל עליו בשל אותה עבירה קנס פחות מ-10,000 לירות וביום תחילת חוק זה טרם שילם את הקנס, כולו או מקצתו, פטור מלשלם מה שטרם שילם". לא ברור לי מדוע נקבע הגבול האבסולוטי הזה, כלומר, אם הקנס פחות מ-10,000 לירות, הוא ייהנה מחנינה מלאה, ואם הקנס מעבר לגבול הזה, הוא לא ייהנה בכלל מחנינה. כאן יש לקבוע דירוג. יש לתת חנינה חלקית גם מעבר לגבול הזה של 10,000 לירות.

לבסוף, שר המשפטים דיבר על סעיף 4 של החוק — בעניין מס הכנסה. אני מודה ומתחנן שקראתי בתשומת-לב כמה פעמים את סעיף 14, ואני מתקשה להבין את חוכנו. יהי חוכנו של סעיף זה מה שיהיה, איני יכול להתווכח על ההוראה כאשר איני מבין אותה. על כל פנים, כדאי היה שהניסוח יהיה כזה שכל אדם יוכל להבין, כי אני מניח שאם אני לא הבינתי, יש לפחות עוד מניין אנשים במדינה שאף הם לא יבינו את ההוראה הזאת. כי הניסוח מסורבל ומסובך. לא ברור באילו תקנות המדובר, בקשר עם מה, האם המדובר בתקנות קיימות או בתקנות חדשות. אני יכול רק לתרץ זאת בחפזון שבו רצו להגיש את חוק החנינה, כדי שתוכל הכנסת לסיים את הטיפול בו והאנשים ייהנו מן החנינה עוד לפני צאת הכנסת לפגרה.

מובן מאליו שאיני מתנגד לכך שהחוק יועבר לדיון בוועדת החוקה, חוק ומשפט.

ה"ח"ר ר. הקטין:
רשות הדיבור לחבר-הכנסת אונא, ואחריו לחבר-הכנסת בן-פורת.

משה אונא (מפד"ל):
כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. רעיון יפה הוא, וכפי שכבר שמענו בפרוטרוט, גם מידה יהודית נאה לציון את הצלת ישראל מסכנה גדולה, את הנצחון הגדול על אויבנו, ואולי, על הכל, את שחרורה של ירושלים, על-ידי אקט של חנינה כללית.

אולי מותר להציע מיד שנקשר את החוק הזה במיוחד ביום שחרור ירושלים. נצטרך או להווי את התאריך ביומיים, אולם הדבר יוסף עוד יופי לחוק.

כבר ציין שר המשפטים, כי עד עכשיו היה רק מקרה אחד של חנינה כללית — בעת הקמת המדינה וכינוס הכנסת הראשונה. ואמנם קיימת הרגשה שבימים אלה יצרנו מחדש את הבסיס האיתן למדינתנו, ועל כן יש גם קשר ענייני בין החנינה של אז, בין הימים של אז, של 1948—1949, לבין ימי החנינה הזאת.

אגב, לא הייתי מציע לקבל את הרעיון שהעלה כאן חבר-הכנסת לורנץ — לערוך מחקר על תוצאות החנינה. איני סבור כי זהו מה שקובע את תוכן החנינה, אם היא "הצליחה", או לא, כי הרעיון כשלעצמו הרי אומר: ביטוי לשמחת הכלל, לתחושת ההצלחה מן הסכנה, לנצחון, להרחבת הגבולות ולכל מה שקשור בזה.

אין ספק שקיימת פרובלמטיקה עמוקה בעצם הרעיון של חנינה כללית. שר המשפטים כבר נגע בנוקדה זו ורצוני רק להוסיף: הרי אני מדברים על חנינה לאנשים שנידונו על עבירות, כלומר, שהעונש אשר קיבלו, המצב בו הם נמצאים אינו דבר שבא להם מן השמיים, שסיבות חיצוניות גרמו לכך, אלא מעשיהם גרמו לכך. יכול להיות ספק אם נכון לבטא את זכות הכלל על-ידי ויתור לאלה שפגעו בציבור ובזולת; אולם כבר נתקבלה ההלכה שגם זוהי צורה של ביטוי לשמחת הכלל, ונקבלנה, אם כי אני יכול לתאר לי גם צורת ביטוי אחרת, אולי אף הולמת יותר — שאנו נשתף דווקא את הסובלים על לא עוול בכפם על-ידי שנועין להם העונות מסוימות והקלות כביטוי להבעת השמחה. אולם איני רוצה להרחיב את הרעיון הזה ברגע זה.

אמרתי שקיימת פרובלמטיקה בעצם החנינה, כלומר,

ייתכן שיהיה זה קשה למיון ולקביעה, אבל זה יותר צודק מאשר המוצע בהצעת החוק. אנו עדים שעל עבירות רבות — אולי לא כל-כך רבות, אבל מצויות — עונשן בחוק הוא גדול, אך כתייהמשפט לא פסקו עד היום יותר מאשר אולי 20 אחוז מן העונש הקבוע בחוק. אם היה זה עונש של 12 שנות מאסר, הרי העונשים על עבירות אלה לא היו בדרך כלל יותר מאשר 3 שנות מאסר או שנתיים. לכן מוטב, לדעתי, לקבוע לפי סוג העבירה.

אם נלך לפי קריטריון זה, צריך לכלול בחוק סוגים מסוימים של עבירות שאסור לנו לחון את עובריהן, כגון אינוס או כל מה שקשור בפרק י"ז המדבר על עבירות נגד המוסר.

רצוני להתייחס גם לסעיף 2 של הצעת החוק, הון בעבירה של אדם אשר הטל עליו קנס של פחות מעשרת אלפים לירות. הייתי מציע שיהיו מסעיף זה גם עבריינים שנקנסו בסכומים העולים על עשרת אלפים לירות, ויהיו מעשרת אלפים הלירות הראשונות. אינני יודע אם זה קיים בחוק. . .

שר-המשפטים י. ש. שפירא :
זה אינו קיים, אבל זו הצעה טובה.

מרדכי בן-פורת (רפ"י):
אם יהיה הדבר — אני מודה.

אשר לסעיף 4 של הצעת החוק, המאפשר תוך שלושה חודשים לחזור בתשובה ולהצהיר הצהרת אמת התואמת את החוק, אני חושש שפיקודי השומה לא יהיו בתקופה הקרובה ערוכים לקבל דין-וחשבון בכל מה שקשור לעבר-יינים אלה, ואינני בטוח שסעיף זה יגיע לידעתם של כל העבריינים. על כן אני מציע להאריך את התקופה ולהעמידה על שישה חודשים במקום שלושה. זאת אני מציע לגבי סעיף קטן (1) של סעיף 4. אינני מציע זאת גם לגבי סעיף קטן (2).

בתום דברי אני רוצה להזכיר לטובה את אלה אשר הציעו בהודמנויות שונות את הצעת החנינה. ביניהם רוצה אני להזכיר במיוחד את ד"ר גבריהו אשר זכה שהצעה זו תוגשם. אמנם הוא לא היה המציע היחידי, אבל הוא היה המציע העיקרי.

היו"ר א. תלמי :
רשות הדיבור לחבר-הכנסת ארזי.

ראובן ארזי (מפ"ס):

גברתי הושבת-ראש, כנסת נכבדה. אנו מחייבים את הצעת חוק החנינה הן בגלל המאורע שבו שוורה החנינה והן מבחינת התועלת הנודעת למוסד החנינה בכלל.

הנצחון המהיר של צה"ל במלחמת ששת הימים, שנכתפה עלינו, ראוי הוא שיצוין בין השאר על-ידי חנינה שיש בה ביטוי לסליחה ולמחילה מצד המדינה, תוך תקווה, כי העבר-יינים ילמדו גם הם לקח מן המאמץ העליון שעשו בימי מבחן כל אורח ישראל, בחזית ובקורף. יתקנו עבריינים את דרכם ויבנו, כי חובתו של כל אזרח במדינה לשמור על החוק ולהעמיד עצמו לרשות המולדת, להגנתה ולהתעצב מותה.

אשר לתועלת הנודעת למוסד החנינה, רצוני להעיר כמה הערות. שר המשפטים הזכיר שבשנה שעברה הייתי בין אלה, שיוזמה הצעת חוק חנינה לרגל שמונה-עשרה שנות קיומה של המדינה. אני רוצה להסביר שלפי השקטתי אין

במיוחד קשה בעיני סעיף 3(א), בו נאמר: „אדם, שלפני כ"ו באייר תשכ"ז (5 ביוני 1967) עבר עבירה פלילית — וזאת עבירה מן המנויות בסעיף 1(ג) — וביום תחילת חוק זה טרם נגזר דינו בשל אותה עבירה, לא יינקט נגדו כל הליך פלילי בשל אותה עבירה, ואם ננקט הליך כזה — יופסק". כאן מדובר על עבירות שבכלל אינן יודע מה הן, מה טיבן ומי ביצע אותן. זהו שטח רחב מאוד ובלתי-ברור. פה יוצא, שעל כל עבירה שנעברה לפני תאריך זה אי-אפשר יהיה להביא לדין. כלומר, התוצאה יכולה להיות שהמשטרה תגיד: לא כדאי לי לטפל בעבירות כאלה, למרות מה שכתוב בסעיף 5, שעד כמה שזה נוגע למשפטים אזרחיים וכו', החנינה אינה חלה. כאן אפילו איני יכול לדעת, במקרים רבים, אם המדובר בעבירה שחל עליה סעיף 1(ג). אצטרך לברר אם העניין בכלל נכנס לגדר הסעיף הזה.

נראה לי שכאן יש לסייג את הדברים בצורה הרבה יותר ברורה. בכלל איני יודע, אם נכון יהיה לומר, שעל עבירה שבקשר אליה אפילו לא הוגש כתבי-אישום, צריכה לחול חנינה. לפחות צריכה להיות איזו אחיזה בנתונים כדי שאפשר יהיה לומר שיש לחון. כאשר אנחנו נמצאים עוד בשלב שידוע שנעברה עבירה ואין יודעים עדיין מה טיבה ומה מידתה, אני מפקפק אם מן הנכון להחיל על עבירה כזו את החנינה.

אני מניח, ששאלות אלה ואולי שאלות נוספות יתעוררו בדיון בוועדה. אם הגענו לפירוש כזה ולדיד-רציאציה כזאת, שומה עלינו לבחון את הבעיה על כל צדדיה. נצטרך לעיין בסוגיות השונות עיון רב. אני מקווה, שאמנם נמצא את הדרך הנכונה, שגם תבטא את עצם הרעיון היסודי של החנינה וגם תתן לנו את האפשרות לא לבצע פעולה שתהיה חורגת מן המסגרת שהיינו רוצים לקבוע.

היו"ר ר. הקטין :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בן-פורת, ואחריו לחבר-הכנסת ארזי.

מרדכי בן-פורת (רפ"י):

גברתי הושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מברך על המגמה הכללית של הצעת החוק, שבאה לשתף אזרחים שנכשלו בדרך חייהם, לשתתף בשמחה הכללית של המדינה לשחרור ירושלים השלמה ולביצור בטחונה של הארץ.

מאידך גיסא, הייתי דורש שהמשוחררים מכוח חוק זה ישרתו את המדינה עם שחרורם. לא אוכל לדרוש לשתתף בדיעבד במלחמה, אך ניתן אולי לגייסם לתקופה מסוימת, נוסף לתובתם כחיילי מילואים, אם היתה כזאת, שבה ישרתו בקווי הגבול בתפקידים שצה"ל ימצא אותם כמתאימים להם. גיוס כזה לשירות מילואים מיוחד יקנה להם, לדעתי, את הזכות להשתתף במאמץ הבטחוני, וישמש להם כרטיס כניסה מכובד לחיים האזרחיים. הלא אנו מעוניינים שהם יהיו אזרחים טובים.

אני מציע למשרדי המשפטים, המשטרה והבטחון לבדוק את ההצעה הזאת — אם ניתן לשתתף כפי שהצעתי — ואני מתאר לעצמי שרובם ירצו למלא תפקיד, בו ישרתו את המדינה.

אני מצטרף לדעה שביטאה אותה חברת-הכנסת אלוני לגבי קריטריון העונש, כלומר, איזו עבירה אינה נכללת בחנינה. יש לראות את סוג העבירה ולא את מקסימום העונש המצויין בחוק. קריטריון העבירה, לדעתי, הוא הצודק.

אסירים הנכנסים מדי שנה לבתי-הסוהר, נמצא שליש אשר זו להם כניסה שניה, שלישית או אף עשירית ויותר. לאמור, עדיין אין העונש בגדר אותו גורם שיכול להשפיע על רתיעה מפני עבירות, ויש מקום לחשוב גם על גורמים ואמצעים אחרים.

החנינה מהווה אקט הומאני לא רק לגבי הנחון, אלא גם לגבי משפחתו של העבריין. הנידון איננו הקרבן היחיד של פגיעתו בחוק, יחד עמו סובלים סבל נפשי, מוסרי וחומרי בני משפחתו הקרובים, ובפרט בן-הזוג וילדיו. אלה הם קרבות שבאו על עונשם ללא עזל בכפס.

יש בחנינה סיכוי לתיקון העבריין וממילא תועלת לחברה. יש גם בלי ספק מידה מסוימת של סיכון, אבל בחשבון הכללי עולה הסיכוי על הסיכון, כשהחנינה תואמת את צרכי החברה ונותנת תשובה לתמורות בחיי המדינה, ובפרט בארץ הקולטת עליה.

הרחבתי את הדיבור על הבעיה הכללית של החנינה משום שאני סבור שעל פרטים נצטרך לדון בוועדה, וגם משום שהיתה לי הרגשה שלא כל אלה שדיברו מעל הבמה הזאת בחיוב על החנינה, היה לבם שלם עם עצם החנינה. ואשר לפרטי החוק — הערות ספורות. הנני מסיל ספק בכוננות ההוראה המעניקה חנינה לעבירות על דיני מיסים. יש לציון בהערכה אותם אורחים, אשר ערב פרוץ הקרבות ובזמן הקרבות מצאו לנכון לשלם את מיסיהם מראש ואף לתרום סכומים ניכרים. ואילו העבריינים העוברים על דיני המיסים, לא זו בלבד שהם גורמים נזק לאוצר המדינה, אלא בהתחמקותם מתשלום מיסים הם מסלים עול כבד יותר על שאר האזרחים הממלאים חובתם למדינה בנאמנות. לפיכך אני סבור שבוועדה נצטרך לשקול את ההצעה הזאת המדברת על עבירות פיסקליות.

הערת השניה נוגעת לפטור מקנס. נראה לי שאפשר לפטור מן הקנס כשזוא מגיע עד סכום של 5,000 לירות, ואילו בין 5,000 עד 10,000 לירות אפשר להפחית את הקנס ב-50%.

יש מקום לברר בוועדה את אורך הזמן לרצידיבה של עבירה. למשל, אם תוך תקופה מסוימת, עד עשר שנים, יחזור העבריין על העבירה, אז יחול כמובן החוק כפי שהוא והאדם יבוא על עונשו. עם זאת ייתכן שכדאי לשקול את-עניין הרצידיבה לגבי אדם שעבר עבירה חוזרת לאחר תקופה של עשר שנים ומעלה.

אני מחייב את ההוראה שלפיה תינתן לנאשם אפשרות שלא להסתייע בחנינה. הוראה דומה נמצאת בהרבה חוקים על חנינות. מובן שבמקרה זה, האדם המוותר על החנינה — עליו כל התוצאות והמסקנות הנובעות מכך, והוא לא יוכל להשתחרר מן העונש הצפוי לו.

הערות נוספות ופרטים נוספים נביא לוועדה כאשר יתקיים בה הדין על הצעת חוק זו, ואני מציע להעביר את הצעת החוק לוועדה.

היו"ר א. תלמי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת ביבי, ואחריו לחבר-הכנסת קלינגהופר.

מרדכי ביבי (המערך):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. מובן מאליו שאי אפשר להתנגד לאקט הומאני כזה כמו הענקת חנינה לעבריינים, אולם רצוני להעלות כמה הסתייגויות להצעת החוק המובאת לפנינו, משום שנראה לי כי במידה מסוימת

החנינה ניתנת בפרקי זמן קבועים, דבר שהיה בלי ספק גורם נזק רב מאוד. מאידך גיסא אין זה הכרחי שהחנינה, אם אין לה אופי פוליטי מובהק, תינתן דווקא לרגל מאורע מדיני בלתי-רגיל בחיי המדינה. מטעמים אלה היה נראה לנו, כי סבירה גם חנינה שניתנת בפרק-זמן המתקבל על הדעת, גם ללא מסיבות למועד מסויים, אם יש לכך הצדקה ציבורית וחברתית.

החנינה היא מוסד עתיק-יומין שנוקקו לה מדינות עתיקות, כשם שנוקקת לה מדינות חדשות ובמשטרים מדיניים שונים. שר המשפטים הזכיר את עניין החנינה האינדיבידואלית, ואני רוצה לומר שיש כאלה שמעדיפים את החנינה האינדיבידואלית על פני החנינה הכללית. יש גם ארצות, בהן מקובלת חנינה אינדיבידואלית בלבד. אולם אין החנינה האינדיבידואלית יכולה למלא את התפקיד שהוטל על החנינה הכללית. החנינה האינדיבידואלית ניתנת על ידי הרשות המבצעת, ואילו החנינה הכללית ניתנת על ידי הרשות המחוקקת.

השקפות שונות קיימות בתורת המשפט על מוסד החנינה. בין השאר רוחת הדעה, כי יש בחנינה משום ויתור-מה מצד המדינה על זכות הענישה שהוענקה לה, כדי להתגבר על הפורמליזם המופרז של החוק. ואכן, החוק מטבע בריתו הוא שמרני וסטאטי, ואילו המציאות נתונה לתמורות מהירות ואף מהפכניות. היציבות של החוק ויסודות המשפט מהווים אחד הגורמים העיקריים לחיזוק האוטוריטה של הדיון בחברה, אך התודעה המשפטית נתונה לתנודות, ובפרט בתקופות סוערות של חיי החברה והמדינה. במרוצת הזמן מתעוררים איפוא ניגודים בין האופי השמרני והפרי מליסטי של החוק לבין הנורמה המשפטית והמוסרית המקובלת על החברה. מכאן תפקידה של החנינה — לגשר על פני ניגודים אלה.

בזמן שניתנה החנינה הראשונה בישראל, בפברואר 1949, אמר שר המשפטים דאז, בין השאר, כי חנינה זו היא אחת מדרכי הטיפול בעבריינים. ואכן, נכונה השקפה זו. החנינה, בבטלה את העונש או בהפחיתו את העונש, מהווה אחד הגורמים המשפטיים על העבריינים. הקרימינולוגיה המודרנית מקדישה תשומת-לב רבה להשפעת העונש על העבריין, בפרט כאשר מדובר בעונש מאסר. תפקידו של העונש הוא להגן על החברה מפני העבריינים ולהרתיע מפני עבירה חוזרת. אך לא תמיד עונש המאסר משיג את מטרתו. ידוע שאחוז לא-מבוטל של עבריינים, לאחר תקופת מאסר מסוימת, מחליף את סוגי העבריינות או חוזר לעבירות הקודמות.

כדאי לציון שגם שופט בית-המשפט העליון, חיים כהן, בהרצאה שהרצה לפני זמן קצר הרגיש את הכרח המצוא תחליף לעונש המאסר, או להפכו למעין "מאסר חופשי", כדי להגן על שלום הציבור ויחד עם זאת להבטיח את שיקום העבריין, חינוכו והחזרתו למוטב.

חבר-הכנסת לורנץ אמר כאן שהיה כדאי לערוך מחקר בקשר עם העבריינים שזכו בחנינה. אין באפשרותי לתת את הנתונים האלה, אבל יש בידי נתונים אחרים שהם אופייניים למדי כדי לעמוד על הבעיה של העונש והשפעתו. הנה כי כן קובע ד"ר צבי חרמוני, היועץ המדעי של שירות בתי-הסוהר בחיבורו "דרכים חדשות בטיפול העונשתי והמוסדי של עבריינים מבוגרים", כי ע"פ מימצאי מחקר שונים מסתבר, שלגבי קבוצות מסוימות של עבריינים תקופת המאסר והשפעת השוויות בבתי-הסוהר אין בהן תרומה לתיקון האסיר. לפי מחקרים אלה, מתוך 3,000 עד 4,000

יהא מוכתם ויהיה עליו רבב? דומני שהמשפטים חלוקים בדעותיהם לגבי סוגיה זו, שיש לתת עליה את הדעת, מכיוון שעם מתן החנינה תתעורר שאלה זו במרוצת הזמן, כאשר אותם האנשים שזכו לחנינה ייאלצו להוכיח את עברם הנקי, אם יידרשו לכך. לכן אציע בוועדה לעמוד על כך.

ולבסוף, רצוני לחלל לאותו ציבור של עבריינים שיהנו מחנינה זו הצלחה בדרךם לעתיד, שיחזרו למוטב ויחיו חיים אורחיים טובים במדינת ישראל.

ה"ר א. תלמי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת קלינגהופר, ואחריו לחבר הכנסת כץ.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה, מתן חנינה כללית על־ידי הרשות המחוקקת של המדינה, אפילו החנינה מוגבלת וחלקית בלבד, מן הדין שתהא מעשה נדיר ביותר בתולדות העם. שכן מהווה היא התערבות מסיבית, מצד מוסד שאיננו הרשות השיטוטית, בדרכי הפעלת דיני העונשין אשר לפי מושכלות היסוד של תורת המשפט ועיקרי שלטון החוק חייבת להיות מופקדת ביד בתי המשפט ובדין בלבד.

יש לה לחנינה התחיקתית צידוק רק אם היא ניתנת לרגל מאורע גדול בחיים הממלכתיים־הלאומיים, לרגל מאורע מרומם ונשגב שיש בו כדי להישאר חרות לנצח בדברי ימי האומה. רצוני לומר לשר המשפטים שתפיסה זו שהוא דוגל בה ונתן לה ביטוי בדברי הפתיחה, שכנעה אותי.

לא יכול להיות ספק, רבותי חברי הכנסת, שמלחמת ששת הימים שפרצה ביום כ"ו באייר שנה זו, היא מסוג המאורעות שהם בעלי משמעות כזאת. במלחמה זו שנכפתה עלינו על־ידי שכנינו העוינים, ושהב חיילינו הראו עוז, גבורה ורוח הקרבה, שאולי לא נמצא להם דוגמה ותקדים אצל עמים אחרים, לא זו בלבד שניצלנו מהשמה טוטלית שאיימה עלינו מחמת ההכרעות הברבריות הבלתי־פוסקות של שליטי ערב, אלא אף זכינו לשחרור של שטחים רחבים של מולדתנו, וזוכים לא לראות את דגלנו הלאומי מתנוסס על רמת הגולן, על שפת הירדן ועל גדות תעלת סואץ ומפרץ שלמה; וזוכים אנחנו לראות את עיר ירושלים חוזרת בשלמותה הטריטוריאלית למעמדה של בירת הקודש של עם ישראל. יפה עשתה, איפוא, הממלה שלה שעם תום הקרבות ובסמוך להם נתנה את דעתה על כך שרצוי להבליט ולציין את ההודמנות ההיסטורית הזאת על־ידי הושטת חסד ורחמים לבני העם שסטו מן הדרך הטובה ועברו במעשיהם על החוק והסתבכו ברשתות של הדין הפלילי. והרי הצעת חוק החנינה שהממשלה הניחה על שולחן הכנסת איננה אלא פרי של כוונה נכונה וצודקת זו.

ברשות היושבת־ראש אקדיש עתה כמה הערות להוראות החוק. כאשר מכינים חוק אמנסטיה, הרי מטבע הדברים הבעיה העיקרית היא באיזו מידה רצוי להושיט חסד ורחמים. ההצעה שלפנינו זהירה ומאופקת מבחינה זו. מטרתה איננה ביטול הרשעות, איננה ביטול עונשים ואף איננה הפחתת עונשים. כך לפחות מפרש אני אותה. פסק־דין שניתנו בפלילים על־ידי בתי־המשפט לא ייפגעו עקב חוק החנינה. חוק זה איננו משנה אותם, הוא נוגע אך ורק לנשיאת העונש שממנה הוא פוטר את האדם הנידון במידה חלקית או שלמה. השיטה דומה בזה במהותה לשחרור מריצוי שליש

היא מרחיקה לכת מכפי שצריך להיות. אמנם, בשעה זו של פתיחת שערי רצון טוב, יש להתייחס במידה מסוימת של רצון טוב גם לאנשים מוכי גורל אשר מאחוריהם משפחות סובלות. אבל מכאן ועד להרחבה המוגשת לפנינו בהצעת חוק זו, דומני שרוב המרחק ויש לצמצמו.

אינני חולק על כך שיש להוציא מכלל חנינה עבירות נגד בטחון המדינה, עבירות של הפשע השמדת עם וכ"ו, אבל אינני סבור שמי שעבר עבירה שהעונש עליה שבע שנות מאסר — ועל־פי הצעת החוק יכולים להיות פשעים שהעונש עליהם עד עשר שנות מאסר — אינני סבור שיש לפטור את העבריינים האלה מכל תקופת המאסר החלה עליהם. מול העבריינים, שהכנסת מבקשת לחון אותם, ניצבת החברה שגם עליה יש להגן במידה מסוימת. אותו עברייני צריך לדעת שאין נותנים לו חנינה מוחלטת על העבירה שעבר.

משום כך אני מהסס ואינני בטוח אם יש להחיל את החנינה על עבירות של פשע מכל סוג שהוא. אבל אם נפתחו שערי רצון טוב, הרי יש לסייג את החנינה לשיעור מסוים מכלל העונש שהוטל על העברייני. יש להוציא מכלל זה את החטאים, עליהם תחול החנינה באופן כולל. לעומת זאת לגבי עונות ופשעים יש להעניק חנינה בשיעור מסוים מכלל העונש.

אני סבור שיש להוציא ממסגרת החנינה לא רק עבירות נגד בטחון המדינה אלא גם עבירות נגד המדינה, ובכלל זה עבירות של השתמטות מחשלוש מס. השתמטות מחשלוש מס זוהי עבירה נגד אוצר המדינה.

שר־המשפטים י. ש. שפירא:

אתה מתכוון לכל העבירות מסוג זה?

מרדכי ביבי (המערך):

ציפיתי לתגובה כזו. אם לא הבהרתי את כוונתי, אני רוצה לחזור ולומר שדיברתי על עבירה שיש עמה אקט ישיר נגד המדינה, אם מישוה השתמש מתשלוש מס הכנסה בכסום של 5,000 לירות, ובית־המשפט חייב אותו לשלם לא רק 5,000 לירות אלא להוסיף עליהן 3,000 לירות כעונש, אינני מבין מדוע אדם זה צריך ליהנות מהוראות החוק ולא לשלם את הסכום שהוטל עליו כשסכום זה יעבור לכיסו במקום שיגיע לקופת המדינה.

שר־המשפטים י. ש. שפירא:

5,000 הלירות הראשונות הן המס שהוא חייב לשלם, מכך אין פוטרים אותו.

מרדכי ביבי (המערך):

אבל פוטרים אותו מן העונש לשלם 3,000 לירות. אינני מבין מדוע צריך לחון עברייני זה. אני סבור שצריך להוציא מכלל זה תשלום קנסות. אנו נותנים חנינה לאדם היושב ומתענה בכלא על מנת שיהנה מן החופש וכדי שמשפחתו תיהנה מחברתו. אינני מבין מה עניין המיסים והקנסות לעניין החנינה.

בעיות משפטיות מובהקות עלולות להתעורר כתוצאה מהפעלת חוק החנינה. אתן דוגמה אחת על מנת להצביע על בעיה משפטית כזו. החנינה פירושה יותר ממצד המדינה על זכותה להעמיד אדם לדין על עבירה שעבר, אולם נשאלת השאלה: לאחר שזכה העברייני לחנינה, האם בעיני החברה בכל זאת מוסיף הוא להיות בבחינת אדם שעשה מעשה שיש בו משום קלון? האם עברו יהא נקי, או בכל זאת

לכלואים על עבירות שעברו, ואני בטוח שבית־המשפט שזן אותם חקר ובדק והוציא משפט כפי שצריך היה להוציא. אבל אנו חיים בימים כה גדולים, שכמו שהרגשתי אתמול גם אנתנו זכינו לשחרור הגדול, לשחרור מאויבים איומים, ברוטליים ואכזריים, אשר ממש התנכלו לחיינו, אם כי היום שמענו כאן שוב את קול הענות של פלוני אלמוני ששמו וילנר, ששוב העליל עלינו ואיים עלינו, ושירת בכך את אלה שהוא חושב שצריך לשרתם, מתוך התעלמות מכך שהוא בעצם משרת את הרוצחים, את נאצר, את חוסיין הדמוקרט ואחרים. ומעל במה זו אני רואה חובה נעימה לעצמי לברך את חבר־הכנסת מיקוניס, שהנקודה היהודית שבקרב התלקחה עד כדי כך שהוא ענה לכסל באיחולתו, במלוא מובנה של המלה. אני מברך אותו על כך שמצא עון נבנפו לעשות זאת. ואני מוסיף ואומר שמותר לי לגלות שמוצאו החסידי ואולי גם הספר של בעל התולדות יעקב יוסף שראיתי פעם בידו, מהדפוס הראשון — כל אלה חברי יחירי כשהוא גלל היום את חרפת ההשמצה וההסתה הזאת, ששוב השמיע אותה חבר כנסת, שהוא לדאבוני יהודי, אני אומר: שהוא לדאבוני יהודי, והוא עשה מלאכתם של אחרים. והסימן — שחברי הכנסת הקומוניסטים הערביים, שהם למעשה יכלו לדבר מה שאמר הוא, אבל הם העדיפו שידבר הוא באותו טון, כדי לחזור ולשנן שוב אותה עלילת דם שאנתנו התוקפים ושאנתנו נשלם ביוקר.

ברם אנתנו היודעים את האמת, אנתנו שקרה לנו נס השחרור, וכמו ששר המשפטים ציטט את הפסוק על שאול מספר שמואל, שראו את תשועת ה', וגבורת החיילים שלנו שחירפו נפשם למות ונפלו קרבן למען השחרור הזה — אנתנו חושבים שזה המועד וזה הזמן הנכון שגם אנתנו ניתן שחרור לאלה היושבים בבתי־סוהר על עבירות שעברו. טוב שנעשה הדבר. כלונו מקבלים את חוק החנינה בסיפוק. כאשר הוצע הדבר לפני שנה, על־ידי חבר־הכנסת קלינגהופר בהצעת חוק ועל־ידי חברי כנסת אחרים ואף אני בתוכם, לא היה זה נוח כל־כך וזה לא "צלצל" כל־כך. אבל עכשיו, כאשר המדינה שלמה, כאשר המדינה אינה עוד מצומצמת אלא חזרה לגבולותיה וירושלים עיר הקודש, על כל מקדשיה, חזרה אלינו, טוב הדבר שגם היושבים בבתי־הסוהר ירגישו טעם החירות וישתחררו מכותלי בית־הכלא.

יש בזה גם מומנט אנושי מוסרי אשר צריך להניע את הממשלה ואת המביאים היום לפנינו את הצעת חוק החנינה לבצע זאת גם מתוך רחמנות על משפחות האסירים. אני זוכר עוד שהן הגישו בפנינו או פניה מיוחדת בעניין זה. כונתי בעיקר לנשים ולילדים. בפטיציה זו טענו "ואלה הצאן מה חסאוו". נכון הדבר שהעברין הנשפט חטא, אלא שהזעם נשפך על המשפחות, על ילדים קטנים ולעתים אף על זקנים הנתונים במצוקה ובמחסור ללא אב, ללא תומך וללא גואל. גם מומנט זה אנו צריכים להביא בחשבון. אני אומר שגם אז יכולנו למצוא דרך לחון את העבריינים בתנאים מיוחדים, ואילו היום אני מתנגד בהחלט לכל תנאי שהוא. היום אין מקום לשום תנאי, אם ישובו לסורם או יהיו ישרים. היום אין בודקים בציציות. אדם היושב במאסר או אדם העומד לפני משפט, יש להעניק להם חנינה זו ברוח־לב.

אמנם נכון הדבר שהחברה תהיה נאלצת לחפש דרכים לקלוט אנשים אלה, אף כי לא כולם יהיו זקוקים לעזרת הציבור. יש ביניהם גם כאלה שאפשר להחזיר למוטב, ובעניין זה מטפלת ועדה מיוחדת למען האסיר, וגם ועדות

המאסר על־ידי ועדת השחרורים לפי החוק לתיקון דיני העונשין (דרכי ענישה), והיא נבדלת בזה בהמות מחנינות והפתחות עונשים שהן בסמכותו של נשיא המדינה.

עם כל הכבוד מתייחס אני בחיוב למגמה זו של זהירות והתאפקות כפי שהיא מתבטאת בהצעת החוק. כשם שכבר ציינתי, חנינה כללית יש בה הסיכון לתקן באופן רטרודי אקטיבי וסיטוני החלטות של בית־המשפט. יש עמה הסכנה של הסגת גבול על־ידי המחוקק, של התחום שמוטב לשומרו לבית־המשפט. ההצעה יודעת למנוע סכנה זו, והיא מאזנת את דרישת הרחמים מצד אחד ואת הצורך לכבד את פסקי־הדין של הרשות השופטת מאידך גיסא. איוון בריא ונכון, וזאת מעללה העיקרית.

יחד עם זאת, אשר לפרטי ההצעה, ארשה לעצמי להתייחס בביקורתיות מסוימת לאי־אלו נקודות. מוצע על־ידי הממשלה להוציא מתחולת החוק עבירות שעונשן מאסר עולם או מאסר עשר שנים או יותר. המבחן כאן, אם כן, העונש המירבי שנקבע בחוק. דומני שמוטב היה להשתית את מתן החנינה על מבחן אחר, הוא עונש המאסר שהוטל הלכה למעשה על הנאשם בגזר־הדין של בית־המשפט. במבחן זה בחרתי בהצעת החוק הפרטית שלי, שכבוד שר המשפטים הואיל בטובו להזכיר בדברי הפתיחה שלו, הצעה שהגשתי לרגל יום העצמאות הי"ח, תשכ"ז—1966, ושלא הגיעה לדיון מוקדם. שמחתי שחברת־הכנסת אלוני מצודת בגישה זו, שנחתי לה אז ביטוי בהצעתה.

אשר לשאר הפרטים המגדירים את המקרים שעליהם לא תחול החנינה, הייתי מייצץ דעת כלול בהם גם את עבירת האונס, כפי שעשיתי זאת בהצעתי מלפני שנה. זהו אחד הפשעים החמורים ביותר, נגע איום שלדאבונו הרב חובע מדי פעם את קרבנותיו גם בארצנו. אמנם על עבירות אונס מסוימות יחול ממילא הסעיף המוציא מן החנינה עבירות שעונשן עשר שנים או יותר, אבל יש גם סוגי אונס שלפי החוק הפלילי העונשים המקסימליים הצפויים לעברייני נופלים מעשר שנים.

הצעה נוספת שיש בפי היא שאם חוק פלוני קובע עונש מקסימלי — דוגמה לכך הוא חוק תקיפת נוטרים, תשי"ב — הרי צריך ריצוי התקופה המינימלית של עונש המאסר להיות מובטח בכל התנאים, ועל כן צריך הוא להיות גם משורייני מפני התוצאות של חוק החנינה.

יש לי עוד השגות אחדות בדבר ניסוח החוק, אך אותן אביא כבר בוועדת החוקה, חוק ומשפט, אשר — כך אני מקווה — תורו את הדין, על מנת שיוכל החוק להתקבל במהרה במליאה.

אסיים בזה שלעניות דעתי רצוי להבליט בפתח החוק, הן בפריאמבולה מיוחדת שתקדים את גוף החוק, והן בסעיף ראשון, את משמעותו המיוחדת של החוק, שהיא ציון הגאולה שהביאה מלחמת ששת הימים למדינת ולעם ישראל. בצורה זו ניתן יהיה לשוות לחוק ולמראו חגיגות מסוימת, שהוא ראוי לה.

הי"ר א. תלמי :

רשות הדיבור לחבר־הכנסת כץ, ואחריו לחבר־הכנסת אנוני.

יעקב כץ (פועלי אגודת ישראל):

כבוד היושבת־ראש, חברי כנסת נכבדים. ככהן הייתי אתמול הזריו, בבחינת: כותנים זרזים הם, וכבר הקדמתי את ברכתי לחוק המובא היום, לחון אסירים ולקראו דרור

ברוך אזניה (המערך):

גברתי היושבתי ראש, כנסת נכבדה. אודה ולא אבוש, אני אינני חסיד של חנינות כוללות. ואני דווקא שמח שחברה-הכנסת קלינגהופר, התומך ברעיון החנינה הכוללת, הביא גם את הנימוק העיקרי נגד חנינות כוללות: יש בהן משום סיכון ההפרדה בין הרשות השיפוטית לבין הרשות המחוקקת. לכן הייתי אומר: מיעוט טוב, רובו רע. אני מתכוון לזמנים שבהם מחוקקים חוק חנינה כוללת. זה איננו יכול להיות ביטוי למספרים עצולים של קיום המדינה; 18 שנה אחרי הקמת המדינה — בגלל ח"י שנה למדינה; 20 שנה — בגלל המספר העגול; 25 שנה בגלל מחצית היובל.

אולם חוק חנינה זה שלפנינו יש בו מן המיוחד, כמו שמיוחד הוא הגורל שאנו חיים אותו ברטט בחודש הזה. אומה העומדת על עברי פי פחת וניצלת מן הסכנות שאימו עליה — חייבת היא לזכור גם את הנמצאים בשוליה מבחינה חברתית, ולעשות עמם חסד. לכן לא תורם שום יד נגד חוק החנינה שבא בעקבות תשועת מלחמת ששת הימים. גדולה מדי היתה הסכנה ורבה מאד היא הישועה. אני אמנם מטיל ספק אם ההקבלה ממקורותינו מתאימה, שבמקורות מוכרז על ביטול עונש המות, חוץ מן היובל, ויובל הוא פעם בחמישים שנה. ביטול עונש המוות בגלל יום תשועה, הוא דבר אחר. אצלנו כמעט אין עונש מוות, ולכן ההקבלה הנוטת לא תועיל לנו. אבל אנו חיים בחיי חברתנו המודרנית ונשאב ממנה רעיונות חנינה. וכאן אני רוצה להדגיש ולתמוך ברעיון אחד שביטא חברי-הכנסת כץ.

אם אנו לא נשקיע עבודה מיוחדת, בלתי-שיגריתית, בשיקום האסירים שישתחררו בעקבות החנינה, חוששני שלא עשינו ולא כלום. כעבודה רגילה של שיקום — וחלילה לנו לפגוע בה, כי זו עבודה מכורכת מאד, קשה מאד, והיא מצילה נפשות רבות מבין העבריינים — לא נגיע לכך שניתן למשוחרר סיכוי אמיתי לכל יחזור לסורו.

ועתה הרשוני נא לעמוד על אי-אלו בעיות הטמונות בהצעת החוק. לא אמצה אותן. זאת נעשה בוועדה. אני אינני סבור שסעיף 1(ג)1 טוען תיקון. כוונתי היא לסעיף המוציא מתחולת החנינה עבריינים שעבירותם היא ברוב המקרים רצח או שוד. רבותי חברי הכנסת, בסעיף זה כתוב: "עונש מקסימלי", ואנו שוכחים מה מציין עונש מקסימלי. עונש מקסימלי מציין טיב כזה של עבירה שאפילו אומה בהיחלודה מחדש איננה יכולה בקלות להחזיר לתוך חייה עבריינים מסוג זה.

לגבי סעיף זה הייתי שוקל אפשרות אחרת. דנו אדם על פשע חמור לחמש שנים, והוא ישב בבית-הסוהר ארבע שנים, אותו וכמותו הייתי כולל במסגרת חוק החנינה. לא הייתי משנה את זה. "עונש המקסימלי" כקנה-מידה, כי קנה-מידה זה אומר לנו מהו טיב העבירה, ולא להם פשעים חמורים מאד. אבל גם על פשעים חמורים יש גורדין מסויים עד מספר שנים מסויים. אם נותר לעבריין כזה מספר קטן של שנות מאסר, — שהם שנתיים עד השחרור — על שנה שנתיים אלו הייתי מוותר לו. אבל לא הייתי מוותר על הפרינציפ, על קנה-המידה שמי שעבר עבירה שהיא פשע חמור, לא יתול עילוי חוק החנינה.

אינני יודע מה להגיד בדיוק על החזר לסורו, על הרצידיביט. אנו נצטרך לשקול אם סעיף 1(ג)4 מספק אותנו או צריך להוציא מתחולת החוק גם רצידיביטים שעברו עבירה לפי פרקים אחרים של פקודת החוק הפלילי.

אני הייתי מבקש שייבדק סעיף 1(ג)5, המוציא מכלל

מיוחדות ליד העיריות ולשכות הסעד. אבל זה אינו מספיק, ויש לתת להם עזרה גדולה יותר למען מנוע הישנות העבירות.

אני רוצה עוד לציין כי למעשה היו עוד חנינות, מלבד זו שהזכיר כאן כבוד שר המשפטים. בהגיע היובל היו משחררים את העבדים אפילו לפני שעברו שש שנים. עכד היה מי שנמכר בגניבתו. חז"ל אומרים לנו שאין אצלנו בדרך כלל עבדות, אלא שמכר עצמו או נמכר בגניבתו. זהו מין מאסר של חסות, כשם שמוסרים גם כיום עברייני חסות של משהו למען יחזירו למוטב. ובכן, כאשר הגיע היובל וגם על-פי תנאים אחרים היו משחררים אותם לפני הזמן. היו משחררים אדם אם גאל עצמו או החזיר את הגניבה לבעליו וגם בהגיע היובל, כפי שמכר ציינתי. אני חייב לציין גם את ערי המקלט. אדם שהרג בשוגג, נתנה לו התורה את האפשרות לבוא לאחת מערי המקלט ושם ישב. מתי היה יכול להשתחרר? — כאשר נפטר הכהן הגדול. אז יצא מעיר המקלט וחזר לביתו, ועוד.

ביובל נאמר: "וקראתם דרוך בארץ לכל יושביה...". ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו ותשובו". כבר אז היה הרצון להחזירו לביתו, למשפחתו ולאחוזתו. אני חושב כי ביובל זה שזכינו לו, כאשר האושר מקנן בלב כולנו על אשר הגענו למה שהגענו, אנו צריכים לעשות זאת, בפרט כאשר עלינו כך אנחנו גם מקיימים את מה שחז"ל אומרים לנו על הצורך להידבק במידותיו של הקדוש ברוך הוא. מה הוא חנון — אף אתה חנון; מה הוא רחום — אף אתה רחום. אנחנו עושים כאן מעשה גדול של חסד ורחמים; ויש בזה משום הידבקות במידותיו של הקדוש ברוך הוא, כי גם הקדוש ברוך הוא הוכיח לנו מידה של רחמים גדולים בימינו אלה.

אני רוצה להתייחס עוד להגבלה בחוק לגבי עבירה שהעונש שלה הוא מאסר של עשר שנים. הרי מי שעונשו עשר שנות מאסר לא ייהנה מחנינה, ומי שעונשו פחות מעשר שנות מאסר — ייהנה. אני חושב שבעניין זה אנחנו צריכים להיות ליברלים יותר. כדאי אולי לבחון את סוג העבירה, אם הדבר נאשע כאמת בזדון ואם היתה זו עבירה חוזרת. אבל במקרים אחרים עלינו להיות גמישים יותר ולא לדבוק בכלל הזה של עשר שנים. אדם היושב כליכך הרבה שנים, יש להפחית את ימי שהותו בבית הסוהר. הוא הדין לקנס של עשרת אלפים לירות. סכום זה כיום אינו גדול כלכך, ויש אפשרות להחיל את החנינה גם כאשר המדובר בקנסות בסכומים גדולים יותר. הוא הדין לאנשים שעברו על חוקי מס הכנסה.

החוק צריך להיות רחב יותר כדי שרבים ייהנו ממנו, כדי שלאורחים תהיה ההרגשה שהשחרור המדיני הגדול יביא גם לידו שחרורם. אם קיבלנו את ההנחה שיש השפעה גדולה למאורעות של הימים האחרונים, ננהג נא ביתר רחוב-לב. דברי אלה מופנים אל שר המשפטים במיוחד. אני מקווה שבוועדת החוקה, חוק ומשפט יתקנו את הצעת החוק ויוסיפו הקלות. אני מקווה שחברי הוועדה לא יחטטו כל-כך אלא יכניסו הקלות נוספות, ובלבד שלא יגרעו.

אני מבין שאת אלה שהביאו הצעת חוק זו, ואני מקווה שוועדת החוקה, חוק ומשפט תהא זריזה בהכנת החוק ובהבאתו לכנסת לקריאה שנייה ושלישית, על מנת שהמצפים לחוק זה ייהנו ממנו בהקדם.

הי"ר א. תלמי :

רשות הדיבור לחברה-הכנסת אזניה, ואחריי לחברת הכנסת ארבל-אלמולוני.

לדעתי, מוקדם מדי והיא כוללת ומקיפה יותר מדי, וכאן המגרעות שלה. אמרו חכמים, הצדק לא די שיעשה, הוא צריך להראות גם מחילה או ויתור על עונש — כך מגדיר אבן־שושן במילונו את החנינה. לא די שחנינת חנינה, צריכה להיות הרגשה שהיא צודקת ומובנת לכל. יש לי ספקות אם מחילה כה מוקדמת על עבירות שנעשו וכה מקיפה תובן ותוצדק עלידי הציבור הרחב. חושבת אני שהחנינה המוצעת היא מוקדמת. טרם זמנה. אמנם ניצחנו במלחמה נצחון מזהיר ורבי־רושם, אך השלום טרם הושג והעם ברבבותיו עדיין מגויס ונושא על שכמו את נטל המלחמה והעדר השלום גם יחד. החיים טרם חזרו למסלולם הרגיל. חיילים משוחררים לאפיהם טרם סודרו בעבודה. לא נקבעו עדיין דפוסי הערכה והוקרה שיש לחלוק ללוחמים, כל זה נמצא בטיפול ובטוחני שבמהרה גם יימצא הפתרון הדרוש. במצב זה נראה לי מיותר שהחוק הראשון או כמעט הראשון המובא לכנסת לדיון בעקבות המלחמה, זוהי הצעת חוק החנינה לאסירים המרצים את עונשם על מעשים פליליים שביצעו.

רבותי, עם כל הבנתי לנימוקים ההומניטריים המנחים את חוק החנינה, יש לי הרגשה שהעיתוי של החוק אינו מתאים, ושואלת אני, מה ממריץ אותנו להעניק את שי הנצחון בראש וראשונה לעבריינים. ייתכן שהצליל של מלה זו — עברייני — איננו ערב לאוזן. אך זאת היא המציאות. אסירים ויושבים במאסר על עבירות שביצעו, וקיימת שאלה, בזכות מה יש להעניק להם חנינה. הרי הם „שחררו“ במרכאות את עצמם מן המאמץ המלחמתי. לא רק שלא השתתפו בקרבות אלא העסיקו כוחות בטחון ששמרו עליהם. הייתי רואה כדבר צודק בהחלט לתת חנינה לאסירים שהיו מתגייסים מרצונם ומשתתפים במלחמה ובכך היו מכפרים על עוונם.

כבוד היושבת־ראש, נתינת חנינה, שלפי מילונו של אבן־שושן זהו ויתור על עונש, מעוררת כמה בעיות הן מבחינה משפטית והן מבחינה חברתית, ועלינו מוטלת החובה לשקול את הבעיה מכל הבחינות בטרם נחרוץ משפט. העונש המוטל על עבירות בתוקף פסקדין של בית־משפט מוסמך, זהו אחד מאמצעי ההתנגדות של החברה על מנת לשמור על חוקיה, סדריה ובטחון אזרחיה. לעונש שתי מטרות: הראשונה, כאמצעי מונע, מרתיע, הפחד מן העונש הצפוי משמש כגורם בולם בפשיעה.

התפקיד השני — לשחרר את החברה מפגיעותיו של העברייני עליוני בידודו במאסר. חנינה כוללת ומי־קיפה מחלישה במידה ניכרת את השפעתם של שני הגורמים גם יחד. כתוצאה מן החנינה ישוחררו כמה מאות אסירים ואין שום בטחון וערבות שכולם או מרביתם יחזרו למוטב. ואל נשכח שעצם הויתור על העונש עלול להחליש את השפעתו המרתיעה.

כבוד היושבת־ראש, רוצה אני להתייחס לסוגיה השניה של החוק המוצע, על מי תחול החנינה. חנינה כוללת זו היא תופעה נדירה למדי בחיי המדינות, ולרוב ניתנת לאחר שינוי מהפכני של המשטר כשהשלטון החדש חונן את האסירים שרובם ככולם היו אסירים פוליטיים. בישראל ניתנה חנינה כוללת לאחר מלחמת השחרור בשנת 1949, ומאז, על אף התביעות והשידולים מצד גורמים שונים, דחו ממשלות ישראל את היוזמות לנתינת חנינה כוללת, ולדעתי היטיבו לעשות, כי כל חנינה כזו ללת עלולה ליצור תקדים ולהזמין לחץ ושחלולנות מצד גורמים שונים לחזור כעבור מספר שנים על אקס זה.

החנינה „עבירה לפי החוק לתיקון דיני העונשין (עבירות זנות), תשכ״ב–1962“. הפירוש שניתן פעמיים עלידי בית־המשפט העליון לסעיף 5 שבחוק זה נוגע לא אחת לזונה בלבד: לא לסרסור, לא למנהל בית־בושת, אלא לזונה בלבד. כפי שאמר שר המשפטים, אלו הם יצורים מסכנים הראויים בסופו של דבר לרחמים. אני הייתי מוציא אותם מכלל סעיף קטן של חוק החנינה, הבא לקבוע על מי לא תחול החנינה.

נראה לי שאנסים צריכים להיות כלולים בתוך הסעיפים המוצאים מתחולת חוק החנינה. עבירת אונס היא עבירה חמורה באופן ספציפי בארצנו, וצריך לנהוג זהירות לגבי העוברים עבירה זו.

אני חושב שצריך לבדוק בדיקה מעולה מה ייעשה לגבי אלה שנשלל מהם רשיון הנהגות. הייתי אומר שהדוגמה שהביא חבר־הכנסת אונג ראוייה להיכלל בתחולת חוק החנינה. אולם מי שנשלל ממנו רשיון נהגות בגלל פגיעה בחיי אדם, אינני יודע אם יש לכלול אותו בחנינה.

שר־המשפטים י. ש. שפירא:
אינני כלול לפי החוק המוצע.

ברוך אזניה (המערך):

אני יודע. אני מתווכח לא עם החוק אלא עם הצעה של חבר־הכנסת אונג. אני מוכן לשקול אם יש לחון את מי שנשבר מטה לחמו עלידי שלילת הרשיון, מבלי שפגע בחיי אדם בעוברו עבירת תנועה. אבל אין לכלול בחנינה מי שנשלל ממנו רשיון הנהגות בגלל פגיעה בחיי אדם. ואולי זו הנקודה שבה אני רוצה להבהיר רעיון יסודי לגבי חנינה כוללת. יש עוד בעיה הקשורה בחנינה כוללת. הבעיה היא מהו הערך החינוכי השלילי שיכול להיות טמון בה. חזרונו לחיים נורמליים. כל אותן העבירות הטיפוסיות למדינת ישראל, האם לא ביצעו אותן שוב? היתה אי־זהירות חמורה מאד שגרמה לקרבות רבים בדרכים, כבר היה שזי. אין זה עניין של רחמים בלבד. צריך לדעת שהרחמים עלולים להתפרש שלא כדון עלידי המועדים לעבירה. בעבירות מסוג חמור צריך להזהר.

לפיכך אינני מקבל את הצעתו של חבר־הכנסת כץ בדבר ביטול סעיף קטן (1), אם כי קיבלתי את רעיונו בדבר השיקום. אינני מקבל את הרעיון לחון פושעים שפשעו פשעים חמורים.

היו"ר א. תלמי:

רשות הדיבור לחברת־הכנסת ארבל־אלמולנינו.

שרונה ארבל־אלמולנינו (המערך):

גברתי היושבת־ראש, כנסת נכבדה. מבינה אני את הכוונות הטובות שהדריכו את שר המשפטים וממשלת ישראל כהביאם לכנסת את הצעת חוק החנינה. יודעת אני כי הלב הפורי החם והרחום, לב הומניטרי המדריך את המחילה על הפני העונש, השפיע על שר המשפטים בשקלו את החיוב והשלילה בנקיטת צעד כזה. הצעת החנינה שהוגשה לנו, מטרתה לשתף את כל בני העם בשמחה על הנצחון המזהיר של צה"ל במלחמת ששת הימים, מלחמה שנתנה לנו את החיים ומלחמת ישראל את קיומה. אך לאחר לבטים רבים ושיחות עם אזרחים באתי לידי המסקנה שבהצעת החוק במתכונתה המוצעת טמונה הסכנה ששכרו של דבר ייצא בהפסדו הן מבחינה חברתית והן מבחינה חינוכית. הצעת החנינה הוגשה,

פוגש ועם כל מי שהיית מדבר: „מה אצלך בבית — הכל בסדר?“ — כל אחד שאל את חברו. מפני שכל אחד ידע שבביתו של חברו היה משהו בחיות. על חנינה סלקי טיבית אין איפוא לדבר. חנינה סלקטיבית היא פרוצס אשר נמשך כל ימות השנה ובכל השנים. דיברנו על זה; רוב החברים דיברו על כך וגם אני בדברי הפתיחה. הכל קיבלו את הרעיון שבודרך כלל חנינה צריכה להיות סלקטיבית, אינדיבידואלית, לפי הנסיבות, ואין מקום לתת חנינה כללית, אלא כאשר מתרחש משהו בחיי האומה, שהוא כעין רעידת אדמה. מי שחי בארץ הזאת — וכולנו חיינו בארץ הזאת — ומי שנפגש עם יהודים שבאו הגה, יודע זאת.

נודמן לי לדבר עם עתונאי יהודי, שאיננו מדבר עברית ואיננו מדבר אידיש, והוא אמר לי באנגלית, בשפה שלו: אבל אנו היינו בטוחים שזוהי חזרה על גיטו וארשה.

על גודל הנצחון דיברו מומחים גדולים ממני בשטחים אלה. גנרלים מפורסמים דיברו על הנצחון כעל דבר שאין משלו. המוקדם מדי, מפני שהשלום טרם הושג? הושג הדבר שבגללו יהיה שלום ובלעדיו לא יהיה שלום, לא יכול היה להיות שלום, לא יכולנו לחלום על שלום ולא יכולנו לתבוע שלום. האם חזוי השלום העיקר, או הבסיס, התשתית המשמשת יסוד לשלום?

חבריהכנסת ארבלי ואוניה הביעו ספק ביחס לרצידיביסטים בכלל ולא רק של פורצים. הוצאנו את האנשים המסוכנים לחברה. לא מפני שאינם ראויים לרחמים. גם הם ראויים לרחמים. אבל איננו יכולים לרחם, לעשות מעשה רחמים הגורר אכזריות. אם אתה מוציא שווד או רועה-זונות או אנס — אני מסכים (ומה שכתבנו פה איננו הלכה למשה מסיני; אפשר פה ושם גם לשנות) — אני חושב שאנס הוא אדם מסוכן לחברה לא פחות מאשר רוצח. אותם הוצאנו איפוא. אבל אם אחד מדבר על רצידיביסטים על עבירות אחרות — אולי עניין אותך לדעת שעל עבירות אחרות, לא החמורות, במקרה הראשון בית-המשפט לעתים רחוקות שולח אנשים לבית-הסוהר. הוא אינו זקוק לחנינה. מפני שבבית-המשפט יושבים אנשים הדנים על-פי דין, אבל אינם מתעלמים משיקולים נבונים, וגם במידה מסוימת של רחמים: אדם נכשל בפעם ראשונה, מותר להניח שאם יתנו לו מאסר על תנאי או יטילו עליו קנס או משהו דומה — לא יחזור לסורר.

כבר סיפר פה אחד הגואמים שבבית-הסוהר יש אנשים המבקרים שם פעם שלישית, פעם רביעית, פעם חמישית. אין ספק בדבר שכל המוסד של חנינה מושפע במידה ניכרת מן האכזבה העמוקה בלב אנשים משית הענישה של בתי-הסוהר, שאתה רואה במו עיניך ממש שאין בה כדי להועיל.

תפקידי הוא, בין היתר, לקרוא בקשות לחנינה. כאשר אתה עושה זאת, חוקף אותך מין רגש של יאוש. אתה רואה שהבחור יצא מבית-הסוהר, ננית, ב'1 בינואר, לאחר שסיים את תקופת המאסר, וב'15 בינואר הוא נעצר שוב על אותה העבירה, ויש שהוא נעצר עוד לפני כך. אינך יכול לקבוע כללים; זה יכול להיות צעיר, זה יכול להיות גבר, זו יכולה להיות אשה.

בוודאי קיים רגש של אכזבה גדולה מבית-הסוהר. תמיד אני שומע, אולי גם משמיע: אתה יודעים, בית-

חנינה כוללת שממנה ייהנו אסירים שמעלו בכספי המדינה וגולו עלידי כך אמצעים לבטחון ולפיתוח, חנינה שממנה ייהנו ללא בדיקה אינדיבידואלית אסירים השפוטים על מעשה הונאה, גניבה, ושייתכן וכספי העבירה שמורים לזכותם ויעמדו לרשותם לאחר שחרורם, — חנינה כזו אין לה, לדעתי, הצדקה.

חנינה לאסירים שהפשע היה להם למקצוע ויושבים במאסר פעם שלישית ורביעית, ושהם מטורד ציבורי, תטיל נטל כבד על משטרת ישראל ותגדיל במידה ניכרת את עקומת העבריינות.

יש מקום לחנינה סלקטיבית כשהמניעים לה הגישה האינדיבידואלית לאסיר הן בהתחשב בעבירה שביצע והן בהתחשב בהתנהגותו במאסר ובסיכוי שעם שחרורו לא יחזור לסורר. מבדילה אני בין אסיר שפשע בעקבות התפרצות אמציונאלית או כתוצאה ממצאות כלכלית חב-רתית קשה, לבין אסיר ששום דבר לא היה חסר לו בחיים אך הוא ידע לנצל את הידע והכשרונות שהתברך בהם כדי לבצע מעילה במשך חודשים ושנים בכספי המדינה והציבור. במקרה הראשון יש להתייחס בקולה. לעומת זאת, לגבי המקרה השני נדרשת גישה של חומרה. כי הקולה במקרים כאלה עלולה ליצור גישה שיש בה השלמה, סלחנות ואפילו הבנה לעברייני הנחפש בקלקלות.

אולי יש גם להתייחס בקולה לאותן אמהות או אבות היושבים בבית-הסוהר ואשר בניהם ובנותיהם לקחו חלק במלחמת ששת הימים ובמאמץ המלחמתי. על כן הייתי מציעה, אדוני השר, שתיבדק האפשרות לקביעת רשות מוסמכת אשר תמליץ לפני נשיא המדינה, כמקובל, על נתינת חנינה לאסירים לאחר בדיקת הנסיבות של כל מקרה ומקרה. כי חנינה כוללת אמנם תקל את המלאכה על אנף בתי-הסוהר במשרד המשטרה, אך תגרום עבודה מאומצת לאנף הפלילי במשטרה.

הי"ר א. ר. תלמי :

רשות הדיבור לשר המשפטים.

שר-המשפטים י. ש. שפירא :

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בוודאי לא אגזול את זמנה של הכנסת בטיפול בפרטים של הצעת החוק שעליהם עמדו הגואמים. אין ספק שהדברים האלה מקומם בוועדה, ותפילה אחת בפי כלפי יושב-ראש הוועדה וחבריה: למען השם אל יהפכו את הוועדה לאקדמיה או לסמינריון. בדרך כלל אקדמיה וסמינריון הם מושגים טובים מאד. אבל אני חושב שפה עוסקים ברגשות של אנשים, גם אלה הכלואים וגם אלה החלוצים בהם. ודיון מהיר, לפי עניות דעתי, הוא ממש חובה.

ייסלח לי אם לא אלק לגמרי לפי הסדר. ואדלג פה ושמ.

בראש וראשונה אני רוצה להתייחס לדבריה של חברת הכנסת ארבלי. אינני חושב שאנו יכולים לחסוך עבודה רבה מאד אם ניקח את הקריטריון של אבות חיילים, אמהות חיילים, בני חיילים, בנות חיילים. מבלי להסתכן הרבה אני יכול להניח שב-80% כל אדם מישראל הוא או אב של חייל או בן של חייל או אחיו של חייל. הבלטתי, אולי לא במידה מספקת, את דברי בדברי הפתיחה. הכלליות מוצדקת פה מפני שהנימוק כולל כל-כך, זה הקיף את כל בית ישראל. הייתי בירושלים בעצם ימי המלחמה ובימים שלאחר מכן, וגם בתל-אביב. כל מי שאתה

את המעוות במשך זמן מסוים, אולם אדם ששוד אינו יכול לתקן את המעוות גם אם הוא מחזיר את החפץ שלקח, מפני שעצם מעשה השוד הוא העיקר ולא החפץ שנשדד. אולם ביחס למשתמטים ממיסים, אנו נותנים להם שאנסה שניה.

אינני מקבל את הצעת חבר-הכנסת בן-פורת — אני חושב שהוא לא שקל היטב את דבריו — שהמשוחררים ישרתו בתפקידים אחראיים בצה"ל. בתפקידים אחראיים ומ' סורים משרתים האנשים ההגונים ביותר במדינה, ואין לך כבוד גדול מזה. אינני רוצה לדבר במליצות, אולם אם היה זה מסוכן מאד להיות ברמת הגולן, הרי מי שהלך לשם והתנהג כפי ששמענו מהרצאות המפקדים, — אמנם אין לנו „ויקטוריה קרוס“, אולם אני מקווה שהמשלה תדע סוף סוף שלאנשים האלה מגיע אות הצטיינות. אני מקווה ששר הבטחון יביא הצעה בעניין זה. הצעת, חבר-הכנסת בן-פורת, הצעה לא טובה, היא פוגעת באלה ששירתו שם ושמחר אולי ייקראו לשרת שם. זו אינה ארץ גזירה.

כשם שלא קיבלתי את דעתו של חבר-הכנסת ארזי ביחס לאלה שהשתמשו ממיסים, כך איני יכול לקבל את השקפת חבר-הכנסת ביבי ביחס לפגיעות בבטחון המדינה. צדק חבר-הכנסת אונא בטענתו, שאת הפרק של סודות רשמיים יש להוציא מגדר המצב של יוצא מן הכלל. איני רואה עבירה כזאת כחמורה יותר משוד ומעבירות אחרות. אם פקיד גנב מאה לירות מן הקופה, האם לו לא מגיעה חנינה ומי שגנב מאלמנה עניה את כל רכושה מגיעה לו חנינה? אין אצלנו יחס כזה, רליגיוזי, לרכוש המדינה. יש לנו יחס מאד עמוק, לא רליגיוזי, לבטחון המדינה. כמעט מגוחך, שבגלל העובדה שהיינו בסכנה ושהיה לנו נצחון ושנאחנו רוצים לרחם, נרחם על מי שסייע לאויבים. גם פה, בדיון מוקדם יותר בכנסת, היינו עדים שכל הבית התקומם נגד דיבור הפוגע בבטחון המדינה. לכן אין לי אלא לבקש ממך, גברתי היושבת-ראש, להעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את הצעת החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט, ולבקש את יושב-ראש ועדת החוקה, חוק ומשפט, שלא היה באולם בתחילת דברי, להסתפק במחצה. הוא אמר: „העניין טעון עיון רב“, מספיק „עיון“ בלי „רב“.

הי"ר א. תלמי :

הכנסת תעבור להצבעה.

הצבעה

ההצעה להעביר את חוק החנינה, תשכ"ו—1967, לוועדת החוקה, חוק ומשפט נתקבלה.

הסוהר איננו תרופה, מוכרחים למצוא תרופה אחרת. ובזה נגמר העניין. ומהי התרופה האחרת? — זאת אינך שומע וזאת אינך משמיע.

אני חייב להתנגד, באופן פרינציפיוני, לדעה שנש-מעה גם מפי חברת-הכנסת אלוני וגם מפי חבר-הכנסת קלינגהופר, שלא העונש שנקבע בחוק הוא המידה, כי אם העונש האקטואלי שקבע בית-המשפט. אינני יכול לקבל את הרעיון הזה, ואני חושב שחבר-הכנסת אוניה תיאר את הדבר באופן מוסבר ביותר. המחוקק קבע את המידה לעבירות שהוא ראה אותן כחמורות ביותר. מה שבית-המשפט החסיר מזה, הרי זה מפני נסיבות מקילות, מקילות יותר ומקילות פחות. אולם אדם ששדד עם נשק חם ביד, אף אם מצא בית-המשפט נסיבות מקילות, כגון שהיתה מצוקה בבית או נסיבה אחרת, הרי מה שבית המשפט עלול לקבוע, ובצדק, אין זה משנה מן העובדה שהאיש מסוכן לחברה, ואם הוא מסוכן לחברה, הרי איננו יכולים להרשות לעצמנו לנהוג כלפיו במידת הרחמים, מפני שאנחנו מסכנים בזאת את שלום הציבור. הכנסת, יותר מאשר מישוה אחר במדינה, אחראית לשמירת שלום הציבור.

אני מבין ללבו של חבר-הכנסת קלינגהופר, הרוצה שיהיה כתוב שהחוק נתקבל לרגל המלחמה. אולם אנו נוהרים מאד בחוקים שלנו מדיבורים חגיגיים. איננו נוהגים לכתוב הקדמות לחוקים שלנו, ולא נסטה מכך. לא הייתי מסכים להקדמה. אני מציע שלא לסטות מן הכללים שאנו נוהגים בחקיקה שלנו ולא לציין בחוק מה קרה ב־5 ביוני. אינני חושב שהעם היהודי ישכח את התאריך הזה, כשם שלא שכח את י"ז בתמוז ולא שכח את ט' באב.

לא אלי צריכה חברת-הכנסת אלוני לבוא ולדרוש שהדיון על חוק זה יהיה אישי ולא סיעתי. אינני ממונה על התקנון, ואינני ממונה על ביצועו. אינני יודע גם אם הדיון היה סיעתי כל-כך. ייתכן שחלוקת הזמן היתה לפי הסיעות, אולם כל אחד הביע את דעתו בלי כל קשר לסיעה או למפלגה או לקואליציה, ובוודאי אין כל משמעת קואליציונית ביחס לחוק הזה.

אני מקבל את ההצעה שאם אנו באים לפטור מקנסות עד 10,000 ל"י, הרי מי שיוטל עליו קנס גבוה יותר, צריך להיות פטור מ־10,000 ל"י הראשונות.

אינני יכול לקבל את הצעתו של חבר-הכנסת ארזי ביחס לביטול החנינה, כלומר, לאימתן חנינה למי שמש-תמט מתשלום המיסים. אנחנו נותנים לאיש הזה הזדמנות. הייתי יכול להציע שניתן חנינה לכולם בתנאי שיתקנו

ו. חילופי גברי בוועדת החוץ והבטחון

משה דיין ייכנס לוועדת החוץ והבטחון, מטעם סיעת רפ"י, חבר-הכנסת אלמוגי.

הי"ר א. תלמי :

אני מניחה שאין התנגדות, והכנסת מאשרת את חילופי גברי אלו.

הי"ר א. תלמי :

הודעה ליושב-ראש ועדת הכנסת.

ברוך אוניה (יו"ר ועדת הכנסת):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אבקש את אישורה של הכנסת לחילופי גברי כלהלן: במקום שר הבטחון

ז. הצעה לסדר-היום

סדרים להתנהגות הולמת על-יד המקומות הקדושים

תיירים ותיירות שטיפסו מעלה — בדרך העולה מתיאטרון דיוניסוס אל הפסגה — כשהם מיוזעים, נושמים ונושפים, הוחזרו אחר כבוד על-ידי פקחים לובשי מדים, שאינם לכל הדעות מייצגיו הנוכחים של זאוס, אבי האלים, אולם כנראה הם מייצגיה של חרבות. איני מבין — כותב הוא ב"על המשמר" — "הכולל המערבי הוא פחות קדוש ממסגד אל-אקצה או מכנסיית הקבר הקדוש? האם גם שם אפשר להופיע בלי עינו הפקוחה של איוה "סמל דת"? האם כאמת אין הבדל בין איצטדיון בלומפילד או ככר דיונינוף לבין הר הבית?"

דווקא אני מציע — ואולי יראה הדבר כקוריוז, כי אני איש דתי — לכל חבר כנסת, דתי או לא-דתי, לקרוא את המאמר היפה הזה על הכולל המערבי ב"על המשמר". הבעיה היחידה היא, חברי הכנסת, שהציבור הרחב פשוט איננו יודע, מחוסר חינוך, התנהגות הולמת מהי. לכן מוטל עלינו להסביר, דרך כל שופרות ההסברה, לרבות במת הכנסת, למען נדע אנו ובנינו אחרינו מה אסור ומה מותר על-יד המקומות הקדושים.

התקנות שפרסם שר הדתות נותנות תשובה לרוב הדברים. יישר כוחו וחילו על עבודתו שעשה אותה בר ריזות. ובקשר לתקנות רק שתי הערות. לדעתי, יש להגדיר "תלבושת צנועה" כדי לחסוך ויכוח. ברור שלמטרת החוק המושג "תלבושת צנועה" הוא מרחיק לכת מאשר בחיי יום יום. אם בכנסיות נוצריות אסורה הכניסה בלי שרולים וגרביים, או עם מחשוף, קל וחומר במקומות הקדושים שלנו.

יש לי ספק, אדוני השר, בקשר לתקנה האוסרת באופן מוחלט פשיטת יד לצדקה. אני מבין שיש לאסור הטרדה, אבל לאסור כליל שעני יבקש צדקה, אפילו במקומות קדושים, יש לי ספיקות אם אין זה מתנה על מה שכתוב בתורה. אני לא מצאתי הלכה, עד נדמה לי שזה לא לפי רוחה.

אני מציע להכין צעפים וכיפות ולהכשיר מדריכים שידריכו בדרכי נועם.

יש לפרסם את החוק והתקנות דרך "קול ישראל", העיתונות, מודעות ברחוב ובכל דרך אחרת, כי הכוונה איננה שהעבריינים ייענשו, — והעונש חמור, בין חמש לשבע שנים, — אלא המטרה היא שהציבור יידע ויתנהג כהלכה.

חברי הכנסת, תהי זו גאוותנו ותפארתנו ששום יהודי לא יובא לדין עקב עבירה על חוק המקומות הקדושים. אני מאמין שזה ייתכן ושכך יהיה זה למעשה. דרוש רצון טוב ועזרה של ממש מטעם מורי בתי-הספר, מדריכי נוער, ארגונים ומפלגות, ובעיקר כמה שנוגע לחילול השבת, חילול שבת בממרים מבהילים, והפרדוקס שמחללים את השבת דווקא למען הביקור במקומות הקדושים.

לפי "קול ישראל" עלו ירושלימה בשבת האחרונה עשרים אלף כלירכב, כלומר, חילול שבת מצד מאה אלף נפש, בקירוב, לשם עליה לירושלים עיר הקודש, לכותל המערבי, למקום השכינה. כבוד היושבת-ראש, חברי הכנסת, כדי לשבר את האוון, עד כמה זה כואב ופוגע ברגשותינו, אגיד רק משפט אחד, והנני רועד, כאשר אני מוציא את הדברים מפי, אבל למען ירושלים לא אחשה ואגיד מה שעם לבני: לו נשאלתי, אני שלמה לורנץ, בחר,

היו"ר א. תלמי:

אנחנו עוברים להצעה לסדר-היום של חברה-כנסת לורנץ: סדרים להתנהגות הולמת על-יד המקומות הקדושים. חברי הכנסת לורנץ מתבקש לנמק את הצעתו.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. בין המתנות הטובות שזיכה אותנו ה' בטובו הגדול כתוצאה מן הנצחון המזהיר, תופסים מקום בראש, בלי ספק, המקומות הקדושים שלנו.

התרגשות בלתי-רגילה ורטט של שמחה וקדושה נתחוללו בלבנו של כל יהודי כאשר שמע את הבשורה ההיסטורית הטובה על שחרורם של המקומות הקדושים מידי צר ואויב על-ידי ניסים ונפלאות שעשה ה' בידי גיבורי ישראל. מיליוני יהודים, בארץ ובעולם כולו, בירכו לה' אלוהי ישראל על שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה, בו אנו יכולים ללכת שוב לכותל המערבי, למערת המכפלה, לקבר רחל ולשאר המקומות הקדושים.

ברור, שהעובדה שהמקומות הקדושים הם שוב בידנו מטילה עלינו גם חובות, מלבד הזכויות הגדולות, חובות נעימות, חובות קדושות.

העם היהודי שהחזיר בתודעתו של העולם הגדול את המושג "קדושה", מושג בלתי-מקובל ומאוד לא-רציונלי, ידע מאז ומתמיד, למרות כל חילוקי הדעות וההשקפות, איך להתייחס לדבר שבקדושה ולמקומות קדושים. עובדה היא, שבקרב על שחרור העיר העתיקה נאלץ היה צה"ל להגדיל את הסיכון וממילא גם את מספר הקרבות של חילוניו הגיבורים, ובלבד שלא לפגוע במקומות הקדושים בעיר העתיקה, וזאת בניגוד לאויבינו אשר ניצלו את המקומות הקדושים למימיותיהם המלחמתיות בהופכם אותם, ללא כל רגש בושה, לנקודות התקפה ולמבצרים.

חברי הכנסת, אנו חייבים ללמוד איך התנהגו אבותינו ואבות אבותינו על-יד המקומות הקדושים, כדי שנדע גם אנו, הלכה למעשה, מה היא התנהגות ההולמת על-יד המקומות הקדושים. אין לי ספק — והנני מאושר מאוד מאוד, שבעניין זה אין לי כל ספק — שאין יהודי אשר רוצה, חס וחלילה, בזיון להכניס, לפגוע בקדושת המקומות או ברגשותיהם של יהודים דתיים. ההוכחה לכך היא מן ההלכה ומן המעשה. מן ההלכה — שהכנסת קיבלה לפני שבוע פה אחד חוק על שמירת המקומות הקדושים ומשרד הדתות כבר התקין תקנות; מן המעשה — אלה שהעירו להם על התנהגות בלתי-הולמת, כגון לבוש בלתי-צנוע וכדומה, הביעו מיד את צערם והבטיחו תיקון המעוות.

רצוני לצטט בנדון מן העתון "על המשמר" דחקא, כדי לשמר הנחתו שכבוד השם, בנושא זה אין חילוקי דעות — מאגודת ישראל עד מפ"ם, ועד בכלל, לא חשד בות כל-כך בהנמקות, העיקר שישנה הוזהרות למעשה. כותב בן-עמי פיינגולד, בעתון "על המשמר" מערב שבת: "הבעיה עצמה היא פשוטה בתכלית. זוהי בראש וראשונה שאלה של תרבות... מי שביקר פעם בחוצץ-לארץ, יודע היטב, שבכל מקום הקשור באיושהי אוסציאציה של קדושה או של מעמד היסטורי חשוב ישנם פקחים המקפידים על לבוש נאות ועל הופעה "תניגית". כשלעצמי ביקרתי ארבע פעמים באקרופוליס של אתונה וכל פעם ראיתי מחדש כיצד

בנים עם קצת רגש, וזה השקפתם מה שחאה, חייבים להתחשב ברגשות ההורים; ואם לא בכל ימות השנה, ולא בכל מקום, לפחות בזמן ובמקום של ההורים.

פנייתנו מכאן לכל יהודי: אנא, אל תבקרו את האבות, אברהם יצחק ויעקב, את האמהות, שרה רבקה ולא, במערת המכפלה מתוך חילול שבת. אל תבקרו את קברה של רחל אמנו. אל יופיע שום יהודי עלידי הכותל המערבי, ובשאר המקומות הקדושים, מתוך חילול שבת, וממילא מתוך חילול המקומות הקדושים. בארצנו, חברי הכנסת, אין מרחקים. אפשר וטוב שיכלו אלה שרוצים להיות על יד הכותל בשבת, שבת שלמה בירושלים, ואם אי אפשר, יבקרו בימות השבוע ולא דווקא בשבת.

המקומות הקדושים הם כוח-משיכה עצום ליהודי כל העולם. בטוחני שכל יהודי יעלה ויבוא לפחות לבקר את המקומות הקדושים, ואם יהיה כבר ליד המקומות הקדושים, השאר יבוא מעצמו. הוא יתרומם. הוא יהיה שוב יהודי, ואני מאמין שהוא יישאר כך, אבל בתנאי שמקומות אלה יהיו כמו מאז ומתמיד מרכז להתרוממות הנפש, להשראה של קדושה, הוד ותפארת.

אני תקווה שעם ישראל, המקור להשראה וקדושה, ידע לשמור על מקומותיו הקדושים, והנני תפילה לאבינו שבשמים שכשם שזכינו למקומות הקדושים, לכותל המערבי, שריד בית מקדשנו, כן נזכה לבנין הבית הגדול והקדוש ששמך נקרא עליו עליידי משיח צדקנו.

הצעתי היא שהכנסת תדון בנושא זה כדי להתדיר את התודעה על התנהגות הולמת עליידי המקומות הקדושים.

ה"ר א. תלמי:

חבר-הכנסת לורנץ, אני מבקשת שמא תשקול למחוק מדברייך את הפיסקה שעוררה כאן סערת רוחות, כי אתה חייב לזכור כיצד ישתמע הדבר הזה ויורגש עליידי משיח פחותיהם של אלה שנתנו את חייהם. אני מבקשת ממך שתשקול את הדבר, כי ככל שתוסיף לדבר — תגרע.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

ברצון אשקול את הדברים, אבל אני מצהיר שלא רציתי לפגוע ברגשותיו של שום אדם, ומי שיקרא את דברי, יעמוד על כך. בכל אופן אשקול את הדברים לגופם.

ה"ר א. תלמי:

רשות הדיבור לשר הדתות.

שר-הדתות ז. ורהפטיג:

גברתי היושבת-ראש, מורי ורבותי. חז"ל מספרים לנו על ויכוח בין שני אמוראים על ימות המשיח וחבלי הגאולה. אמר אחד מהם: כאשר תבוא הגאולה, יהיו חבלי גאולה קשים מאוד. הסיף ואמר: ייתי ולא אחמיניה. כלומר, שתבוא הגאולה, אבל אני אינני רוצה לראות את זאת. אמר השני — ואנחנו הולכים בדרכו של השני — ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה (יבוא ואזכה לשבת בצלם של הגלגלים של חמור) כלומר ייתי ואחמיניה. כלומר, שתבוא הגאולה ואני רוצה לראות אותה עם אותם חבלי הגאולה ועם אותן הבעיות החמורות ביותר.

גאולתה של ירושלים וגאולתו של הכותל המערבי הביאו לנו גם הן הרבה בעיות, ואני מקווה שהרבה מאותן בעיות נשתדל לפתור. ייתכן מאד שהרבה מן התקלות שנגרמו בזמן הראשון הן תוצאה מן האנדרלמוסיה שנגרמה בשל

האם רצונך בכותל המערבי, וכתוצאה מכך בעלייתם של עשרים אלף כלירכב לירושלים עיר הקודש בשבת, או... וקשה להוציא מפי את האלטרנטיבה, הייתי משיב מיד בצער ובכאב עמוק, אבל ללא כל היסוס, שמוטב שלא יהיה לנו הכותל ובלבד שלא יעלו עשרים אלף כלירכב לירושלים עיר הקודש בשבת.

שמואל שורש (המערך):

דברים חמורים מאד.

אברהם ביטון (המערך):

אנשים שילמו בחייהם על זה.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אל תחשדו בי בשני דברים: שאינני מעריך את הקר-בנות, ובוודאי גם לא תחשדו בי שאינני מעריך, אני כיהודי דתי, את קדושת הכותל המערבי. אמרתי שקשה לי להוציא את הדברים מפי ולא אמרתי שום דבר למעשה. אני בטוח שהבנת לרוחי, ולא רציתי להגיד יותר מזה, כי אין שני הדברים קשורים זה בזה. אבל תבינו מה כואב הדבר וכמה הוא מצער. אין זה מכון נגד שום אדם. זהו רגש של אדם דתי. לא כיוונתי את דברי נגד שום איש. דיברתי באותה רוח, והייתי רוצה שתבינו את זה כך. זוהי הבעה של צער וכאב.

אברהם ביטון (המערך):

תבין שיש גם כאב של אחרים, כאב על אנשים ששילמו בחייהם.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אני מבין זאת.

אברהם ביטון (המערך):

אז תשתמש בדוגמה אחרת.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אני בטוח שיש הודעות מוחלטת בענין זה. הלוואי ולא יהיו חילוקי דעות בינינו בשום דבר כמו שאין במה שאמרתי עכשיו. אולי הדברים לא הובנו כראוי. אני רק אמרתי עד כמה הדבר כואב. זהו עניין אבסטרקטי, הבעתי מחשבה אבסטרקטית גרידא. כמובן — שום דבר מעשי. כי לא ייתכן, פשוט לא ייתכן ביקור במקום קדוש, ביקור בשריד בית-המקדש, עליידי חילול שבת קדוש. את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו. אמרו חכמינו ז"ל: "מכאן שאין בניין בית-המקדש דוחה שבת". ובוודאי תבינו מה זה בנין בית-המקדש בשביל יהודי מאמין.

יהודי יקר באשר אתה שם! למד, אם לא למדת, זכור, אם שכחת, שלא ייתכן "מקדשי תיראו" עליידי חילול של "שבתותי תשמורו".

חברי הכנסת, בשכנותי בבני-ברק גר זוג זקן. להם בן בארצות-הברית. הנני עד לכמיהה הרבה זה שנים מצד אבא ואמא לביקור בנס החביב, ויהי היום והבן הודיע שיבוא. התכונה הייתה רבה. ואמנם הגיע, אבל מעשה שטן, ובוודאי לא במתכוון אלא מחוסר ידיעה, הוא הגיע בשבת דווקא. במקרה הייתי נוכח כאשר נכנס הבן לבית ההורים. הוא רצה לפיפל על צווארי האב והאם, אבל ההורים האהובים התאכזבו מתנהגותם, דחו את הזרועות הנטויות לחי-בוק והפליטו בצער ישראל (זה גם היה שמו של הבחור): "ישראלציק, בשבת?" עיניהם דמעו וסירבו לחבק את הבן המאוכז.

חוברת ל"ד, ישיבה קצ"א, כ"ו סיון תשכ"ז (4 יולי 1967)
הצעה לסדר־היום (ורהפטיג, בן־מאיר, תלמי, לורנץ) —

הכותל דווקא, ואלה הן בעיות של חילול שבת מצד הבאים לירושלים, זוהי בעיה חמורה מאד, שוחחתי על בעיה זו עם שר התחבורה ועם שר הבטחון ואנחנו מחפשים דרך לפתור ולהקל על הבעיות הללו. אני רוצה שתבינו כי אלה רק הימים הראשונים שענין זה נתון לפיקוחנו. אני מקווה שאפשר לעשות הרבה בעזרת רצון טוב.

מאחר שזוהי בעיה חינוכית בעיקרה, בעיה תרבותית בעיקרה, בעיה של רצון טוב — חושבני שבירור הבעיה הזאת בוועדת הפנים או בוועדת החינוך של הכנסת יביא תועלת, ואם המציע מסכים, אציע להעביר את הבעיה לבירור בוועדה. כאשר יובא הענין לבירור בוועדה, נביא לשם את התכניות, את התקנות, נסביר את הענין, והוועדה תוכל להביא את הענין לדעת הציבור.

כאמור, אני מציע להעביר את הענין לוועדת הפנים או לוועדת החינוך והתרבות.

סגן שר הפנים י. ש. בן־מאיר :
לוועדת הפנים.

היו"ר א. תלמי :
האם חבר־הכנסת לורנץ מסכים להצעה זו?

שלמה לורנץ (אגודת ישראל) :
אני מסכים.

היו"ר א. תלמי :
אני מעמידה את ההצעה להצבעה.

ה הצ ב ע

ההצעה להעביר את הענין לוועדת
הפנים נתקבלה.

היו"ר א. תלמי :
הישיבה הבאה — מחר בשעה 11.00. ישיבה זו נעולה.

הלחץ של „ודילוגו עלי אהבה“. עתה נעשים דברים. כדי למנוע אותן תקלות.

בסך הכל הפיקוח על הכותל המערבי עבר לידי משרד הדתות שלשום. קיבלנו לידנו רחבה מלאה אבנים ועפר כתוצאה מהריסת בתים, ואנחנו צריכים להתחיל להסדיר את הענינים. ניסחנו תקנות אשר עוד לא פורסמו. אני מקווה שבראשית השבוע הבא יפורסמו התקנות ונעשה ככל שבידנו כדי לתת לתקנות הללו פרסום מתאים, כי התקנות אינן נקבעות רק כדי לתפוס עבריינים ולהעניש אותם אלא כדי להוריד ולחנך את הציבור. נעשה ככל שבידנו כדי שהתקנות יפורסמו בהקדם.

אנחנו מארגנים עכשיו את „משמר הכותל“ כדי שתהיה שמירה נאותה. אינני רוצה להתווכח כאן עם חבר־הכנסת לורנץ על סעיף זה או זה. אשר לנוסח התקנות, עלי להתיעץ, לפי החוק, עם הרבנים הראשיים ואחר־כך לתאם את ההצעה עם שר המשפטים, ואני מקווה שתון ימים ספורים יפורסמו התקנות ואז תבוא תשובה להרבה מאותן בעיות שהועלו כאן. אינני יודע אם חבר־הכנסת לורנץ יהיה שבע־רצון מכל הסעיפים או מרוב הסעיפים. נשתדל שרוב הציבור יהיה שבע־רצון מסעיפי התקנות. ברור ש־מירה על מקום קדוש קשורה קודם כל בשאלה של חינוך, של תרבות, של יחס של כבוד, של יחס של הערצה, של יחס של קדושה. אני מאמין שיחס זה קיים מצד הנוער היהודי. הם חירפו נפשם כדי לשחרר את הכותל המערבי משום שקיים בקרבם רגש הקדושה. ראיתי את הנוער הזה בהתרגשותו מיד אחרי שחורר הכותל. ראיתי את ההתרגשות הרבה שתקפה את כל הנוער היהודי בכל חלקי הציבור, ואני מאמין שרטט קדושה זה יבוא על ביטוין גם ביחס לשמירה על המקומות הללו, ועד כמה שניתן יהיה להוסיף לכך על־ידי חינוך — נעשה כמיטב יכולתנו. נפרסם חוברת, נפרסם ברדיו, נעשה כל מה שאפשר.

אני יודע שקיימות בעיות אשר אינן קשורות בענין

הישיבה ננעלה בשעה 19.58.